

Oligarquia, fiscalitat i règim municipal al món urbà de la Catalunya medieval (Cervera entre 1026 i 1430)

Max Turull i Rubinat

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**OLIGARQUIA, FISCALITAT I REGIM MUNICIPAL AL MON
URBA DE LA CATALUNYA MEDIEVAL (CERVERA ENTRE
1026 I 1430).**

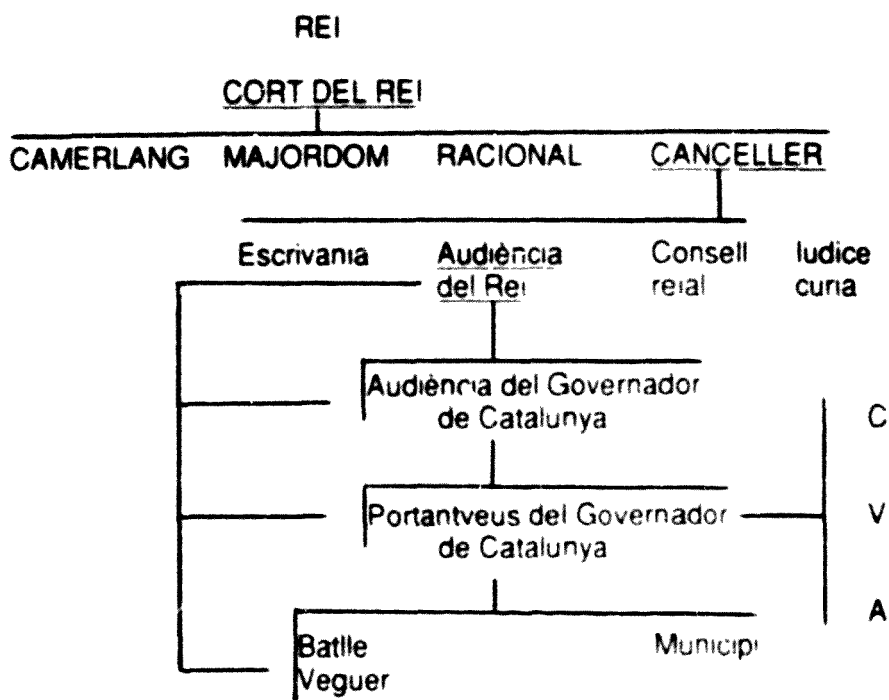
Max TURULL I RUBINAT

**Tesi Doctoral dirigida pel
Dr. Manuel RIU I RIU**

**Departament d'Història Medieval,
Paleografia i Diplomàtica.
Facultat de Geografia i Història**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Barcelona, juny de 1989.

Amb el ben entès que l'organigrama no pretén exposar relacions d'estricta jerarquia entre òrgans ens adonem que la justícia local era la primera instància a la que en principi s'acudia per resoldre els plets i conflictes. Es tracta de veure, d'ara endavant, quines competències tenia el municipi, quines relacions amb els altres òrgans, i en quines matèries enteria el Consell

Respecte dels atributs judicials del batlle i el veguer, i segons hem pogut veure en un capítol anterior (212) les seves

212 Vid V 5 5 1 d'aquest mateix treball

funcions s'interferien en alguns casos. L'administració de justícia ordinària en la primera instància pertocava tant al veguer com al batlle. Quan ambdós personatges coincidien en una mateixa localitat, com Cervera, s'esdevenien problemes d'interferències, tal com ja va posar de manifest KLUPFEL (213). El batlle exercia funcions judicials derivades de la natura del seu càrrec: vetllar el patrimoni reial i els interessos regis en general; funció que s'exercia a les viles i ciutats. La jurisdicció del veguer era més ampla, ja que abarcava tota una demarcació, o vegueria, amb la seva capitalitat inclosa. LALINDE indicà els fenòmens d'interferència i retrointerferència (214). Es considera que el batlle sols gaudia del mixt imperi, mentre que el veguer també tenia el mer imperi. La veritat és que el batlle sobretot, era l'enllaç del rei amb els municipis, i en aquest sentit era coherent que exercís com a jutge ordinari al costat dels magistrats locals en virtut de la representació i delegació que encarnava del rei.

Si pel que fa a l'administració del patrimoni reial cada batlle local depenia del Batlle General, en canvi en el vessant judicial el seu superior era el Procurador General de Catalunya. En definitiva, doncs, cal reconèixer en el batlle un delegat del rei en tots els aspectes com a cap del govern local (215); com administrador del patrimoni reial, en tasques d'ordre públic, vigilància, i també, i en especial, en l'administració de justícia.

El veguer tenia jurisdicció sobre una demarcació territorial més extensa i encara que les seves atribucions no estan del tot fixades, sembla que entenia en matèria governativa, judicial i militar. Aquesta potestat el feia, també un veritable representant del rei en una circumscripció on el batlle d'una localitat no hi tenia jurisdicció (216).

213 KLUPFEL "El regim " XXXV 309 ACA Reg Can 70, 78v

214 LALINDE La jurisdicció real inferior 153-187

215 FONI Origenes 440. KLUPFEL "El Regim " XXXV, 304

216 LALINDE La jurisdicció 99-102. Veure una altra llegada VI 5 1 d'aquest mateix treball

6.4. EL MUNICIPI I LES SEVES COMPETENCIES EN MATERIA DE JUSTICIA

6.4.1. SEGLES XII-XIII

1. Si ens remuntem als orígens del règim municipal la dificultat per determinar la responsabilitat del naixent municipi en matèria de justícia és considerable. D'una banda per la pròpia natura de les fonts documentals, i d'una altra per l'esmentada imbricació entre facultat normativa o governativa i facultat judicial. En certa mesura les referències a la capacitat de govern del municipi dels segles XII i XIII també serà un indicador pel que fa a les seves capacitats en matèria de justícia.

La primera declaració política pot trobar-se en aquell prematur privilegi de 1182, en virtut del qual existien cònsols i una confraria "sub quorum providentia et gubernatione unanimiter sitis et maneatis" (217). Però l'organització municipal sembla que no fou efectiva fins el segle següent, i sobretot, al llarg del XIV. El 1267 es parlava ja de "Paciani", i els jurats de 1311 ja manifesten un considerable potencial per prendre acords i decisions (218). Però on el municipi semblava més organitzat i autònom és en l'aspecte fiscal. El 1270 la recaptació de questes i tributs corria a càrrec de la pròpia universitat. No sabem qui actuava quan els veïns no s'avenien al pagament que els pertocava.

2. Com deïem, les notícies respecte la funció judicial manquen per complet al segle XII. ¿ Qui administrava justícia en aquest període?

Una notícia de 1186 esmenta el "justice de Cervarie et baiulo" (219), figura, aquest "justice", que LALINDE ABADIA associa al "Curia" o "Cort" (220).

---

217 AHCC LP 1182 juny, 5r; trasllat de 1184 juny 7. Publicat per Agustí DURAN i SANPERE: "El segell municipal de Cervera" EUC X (Barcelona, 1917-1919), 185, nota 2. I posteriorment també l'ha publicat J.A. del POZO CHACON: "Primeros privilegios concedidos a Cervera" Miscel.lània Cerverna I (Cervera, 1983), 15-16.

218 Vid. V 2.2.4. d'aquest mateix treball

219 LALINDE La jurisdicción... 80, nota 232.

220 El 1192, d'altra banda, es parla d'un tal "Virgilius, notarius cervarie..." (MIQUJEL Liber Feudorum... I, 29-31, doc. 21).

El Curia o Cort, segons el referit autor, és una institució que apareix el segle XII amb Ramon Berenguer IV i que es troba estesa a Lleida, Vilafranca, Agramunt, Tortosa i Cervera. Segons LALINDE és diferent al batlle, el qual té la responsabilitat de l'administració del patrimoni reial, i també és diferent del veguer que administra justícia en un àmbit espacial diferent. El Curia o Cort, doncs, era el funcionari reial, o senyorial, que administrava justícia dins la jurisdicció d'una ciutat. Finalment desapareixeria la institució, començant amb Jaume II i acabant-la Pere III, tot fonent-se amb el veguer (221).

LALINDE posà de manifest l'actuació del Cort a Cervera a finals del segle XIII. El 1285, el rei, en un assumpte de caràcter civil entre jueus, s'adreçava al "baiulo et curie Cervarie vel eorum locumtenentibus" (222). El 1288 el mateix Jaume II es dirigia a "Curie et paciarii Cervarie" (223). Segons la interpretació de LALINDE "curie" es refereix a una institució personificada en un individu, que podrà, o no, tenir el seu seguici o auxiliars. D'altra banda, no obstant, el mateix concepte de "Curie" sembla indicar en d'altres indrets una institució de caràcter col·legiat que integrava el delegat reial i el representant de la universitat. La major part de documents que hem examinat dels segles XIII i XIV feien referència als prohoms o al batlle reial. De totes maneres, la dicotomia "justicie de Cervera et baiulo" sembla diferenciar ambdues institucions, i "curie et paciarii" expresa també la diferenciació, diríem avui judicial i política, d'ambdues instàncies.

Això no obstant ja hem indicat que l'activitat de govern dels magistrats locals del segle XIII deuria tenir una forta component judicial. Ens qüestionem de quina manera els prohoms o els paers intervingueren en matèria de justícia tot considerant l'existència d'un jutge reial.

Seguint LALINDE, aquest curia o cort estava dotat de jurisdicció ordinària que s'estenia a causes civils i criminals. Aquesta darrera era assumida pels prohoms de la vila quan hi havia pena corporal (224). Aleshores el curia o cort actuava executant la sentència que aquells havien emés. Però la principal

---

221 LALINDE "El 'Curia' o 'Cort' ..." 169 i ss

222 ACA Reg Can 66, 156v.

223 ACA Reg Can 74, 62v

224 Sobre prohoms, tot i que el problema no és resolt definitivament, pot veure's Maria del Carmen CARLE: "Boni homines' y Hombres buenos", Quadernos de Historia de España XXXIX-XL (Buenos Aires, 1964), 133-168

incidència municipal provenia de la capacitat de designar un càrrec -d'altra banda ocupat per un veí de la vila- que rebia el nomenament del rei. Els prohoms o representants de la universitat, a més, intervenien amb una funció arbitral anterior a la jurisdicció ordinària del funcionari reial, i també en la instrucció i decisió del cas en qüestió.

3. Però on la participació local o popular s'evidencia amb major transparència és en els reculls de costums locals del segle XIII. Les "Consuetudines llerdenses" (1228) s'extenen abundantment en el procés, i reconeixen l'actuació de cònsols i prohoms de la ciutat en les causes criminals que mereixen pena corporal:

"INIUDITIOCONSULUMETPROBORUMHOMINUM
ILERDENSIIUM: In criminibus illis qui penam
ingerunt corporalem, non iudicat curia, set
consules et probi homines civitatis, quorum
sentenciam mandat curia exsecucioni" (225)

"Curia" col·legiada, o "Curia" institució unipersonal, el cas és que cònsols i prohoms intervenen activament en aquell supòsit (226).

On la jurisdicció criminal es assumida més clarament pels prohoms és a Barcelona. "Recognoverunt Proceres" (1204) ho expressa així:

"QUEL.SPROMENSJUTGENENFETDECRIM.Encara
quels promens de Barcelona els ciutadans
jutgen homens en ffet de crim" (227).

KLUPFEL va ser el primer en adonar-se del caràcter personal i contingut judicial de la institució del Curia o Cort, però

---

225 LOSCERTALES (ed) Consuetudines llerdenses III, 163.

226 Als Costums de Tàrraga (1242) també apareix mencionada sovint la paraula "Curie", en tant que instància judicial a la qual s'acudia quan els conflictes no podien resoldre's pacíficament i voluntària. "Licet lis mota et contestata fuerit in posse curie vicini possint interponere partes suas ad componendum laude compositione sive consilio salvo tamen iure et iusticia curie". FONT "Costumbres de Tàrraga", 16. L'origen i l'evolució d'aquest Cúria vam tractar-lo en la conferència sobre "El règim municipal de Tàrraga als segles XIV i XV" El règim municipal a Tàrraga... També RIBALTA, TURULL Alguns aspectes del règim municipal de Tàrraga i Cervera...

227 Recognoverunt Proceres XLII

l'associà en atribucions al veguer: "el veguer mai no és solament veguer, ans sempre "curia" o batlle, fins al punt que es impossible d'intentar aquí fer una contraposició definitiva de les funcions" (228). Ni GRAS Y DE ESTEVA ni modernament FONT RIUS (229) no han posat atenció en aquest caràcter unipersonal i judicial, i acostumen considerar la cúria com aquell òrgan col·legiat on juntament amb un funcionari reial hi intervenien representants del municipi i assessors tècnics i administratius. En el seu estudi del regim municipal a Lleida, GRAS Y DE ESTEVA se centrà en l'administració de justícia a la ciutat. Després de redactades les "Consuetudines" de Guillem Botet, el municipi no tenia cap intervenció en les causes civils, però a canvi, sí que participava en les criminals. Els processos civils eren els que donaven més bons emoluments a tots els que hi intervenien, mentre que els criminals a més de no donar emolument, duïen moltes despeses al titular de la jurisdicció. El 1267 es regulava, junt al procés de vint dies, que el Cúria havia d'executar la decisió dels prohoms de la ciutat. Més tard, un privilegi de Jaume II el 1300, estipulava que també en causes criminals dos paers i el veguer (que ja assumia les funcions de Curia) formarien el tribunal que incoava les causes, les quals rebrien sentència d'un Consell de deu o més prohoms. Aquests deu prohoms que actuaven de jurat, eren nomenats pel Veguer-Cuna i els dos paers que incoaven el cas. La participació municipal és evident, i s'observa que la ciutat pretén guanyar cada cop més protagonisme i autonomia. Els prohoms de Lleida foren especialment sensibles a la seva participació en els processos criminals. Així ho manifesten el 1352 protestant al rei per la seva exclusió en un homicidi quan el monarca va nomenar un delegat seu perquè es responsabilitzés del cas (230).

Si la intervenció municipal va quedar regulada amb la presència fixa de dos paers a la Curia -o amb el Curia-, i deu o més prohoms en la resolució, es coherent de pensar que no hi havia participació ciutadana dins la Curia, i que es molt factible que, com diu LALINDE, es tractés d'un funcionari reial responsable de l'administració de justícia a la ciutat.

4. Finalment, FONT RIUS ha accentuat la importància d'aquell caràcter "en cierto sentido popular" que impregnava l'actuació en matèria de justícia dels prohoms de la vila.

La funció judicial d'aquests representants locals als segles XII-XIII la classifica metodològicament en tres nivells: a) una jurisdicció que avui anomenariem voluntària, b) una justícia

---

228 KLUPFEL "El règim de la Confederació ..." XXXV, 307.

229 FONT Origenes... 283.

230 GRAS La Paheria de Lérida... 74-79.

menor de caràcter penal que podríem definir més pròpiament com a faltes administratives, que ja hem vist com en els costums locals escrits es reservava als prohoms de la universitat; c) i una justícia ordinària en la qual convergia l'actuació del representant reial, i la d'aquells òrgans municipals que s'estaven gestant. "Cabe sentar la hipótesis -en paraules de FONT RIUS- de que aquellas facultades concedidas en el orden penal se extendiesen a otras materias, y así los probi homines de cada localidad fuesen ampliando el campo de su actuación arbitral o judicial (...) estos (probi homines) aspiran, no solo al ejercicio de determinadas funciones, según acabamos de ver, sino a entrar en la misma curia de la autoridad superior local, y, a modo de consejo asesor, compartir con ella la administración de la justicia ordinaria (...)" (231).

6.4.2. JURISDICCIO VOLUNTARIA I FUNCIO ARBITRAL DEL CONSELL

Ja hem indicat abans com la historiografia ha posat de relleu que els prohoms de les viles tenien una jurisdicció voluntària considerablement important als segles de formació dels municipis. També s'ha indicat que les causes, tant civils com criminals, abans d'entrar en la jurisdicció ordinària s'intentaven de resoldre amb la mediació arbitral o conciliadora d'alguns prohoms de la vila. Analcem a continuació com va evolucionar aquesta mena de jurisdicció al llarg del segle XIV, quan el règim municipal esdevingué plenament organitzat.

La fidelitat amb l'etimologia del nom de paers no podia ser més evident en aquests casos. El mot "paer", que prové del llatí "paciani", assenyalava la missió de pacificadors que van adquirir, de forma transitòria primer, i estable després, aquells individus sorgits de les comunitats locals el segle XIII per tal d'executar la pau i la treva (232). Doncs al llarg de tot el segle XIV, i paral·lelament a l'existència de la jurisdicció ordinària regentada per oficials del rei, la funció pacificadora dels paers i del Consell va tenir una activitat remarcable. Es en aquest nivell de pacificació i d'arbitratge on pot observar-se clarament la dissolució de la funció governativa i la judicial. Res era més normal per l'home d'aquell temps -i també, doncs, pel governant- que actuar davant els problemes i les dissensions sorgides en el si de la comunitat local.

---

231 FONT Origenes... 282-283.

232 FONT Origenes... 316 i ss.

La pacificació suposa una intervenció unilateral del Consell sense que necessàriament hagi estat sol·licitada per cap part. Per tant res no té caràcter vinculant. L'arbitratge, en canvi, presuposa que les parts accepten l'autoritat d'un tercer i es vinculen a la decisió d'aquest (233).

Però el caràcter previ d'aquesta actuació dels paers respecte la jurisdicció ordinària no s'ha d'oblidar. Si l'esforç del municipi era endebades, aleshores el cas es tramitava a la instància corresponent ordinària. El juliol de 1372, el Consell, després d'intervenir en un plet entre particulars, anuncia que si no s'aconsegueix cap acord posarà la causa l'obstinació d'en sa Cirera de no pagar unes rendes a disposició del veguer de Cervera (234). La nota és molt interessant perquè demostra la incompetència del Consell en causes civils, jurisdicció que pertany, com s'ha vist, al veguer.

La majoria de referències que hem recollit indiquen que abundà la pràctica pacificadora. En aquests casos no calia instància de part, i el Consell i els paers podien actuar fora del terme jurisdiccional de la vila. L'àmbit de jurisdicció de la pau i la treva no era el municipi, sinó tota la vegueria, ja que els pacificadors de la pau i treva actuaven per tot un episcopat. Així el 1381 dos paers es desplaçaren dues vegades a Tarroja i a Guissona per intentar posar pau entre Galceran de Manresa i els seus d'una part, i Joan de Montpesat i Berto de Begurz d'una altra (235). Dos anys després, el 1383, els paers han d'anar a Ciutadilla per idèntic motiu, ara entre Guillemet Moixó i Perico Pual, i a Tarroja amb motiu d'un altre "deseximent" (236). Però les ocasions de pacificar dues parts es repetiren constantment (237). Un document representatiu d'aquesta pràctica és el següent de 1373:

---

233 L'arbitratge o jurisdicció voluntària del municipi ha estat estudiada a Castella. És particularment interessant l'estudi jurídic d'Antonio MERCHAN ALVAREZ: "La alcaldía de avenencia como forma de justicia municipal en el Derecho de León y Castilla". La Ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI 2 vols. (Colóquio de la Rábida y Sevilla. Madrid, 1985), I, 65-91. Del mateix autor, i per a un àmbit cronològic major, pot veure's: El Arbitrage. Estudio histórico-jurídico (Sevilla, 1981)

234 AHCC Consells 1372, 33r.

235 AHCC Claveria 1381, 69r.

236 AHCC Claveria 1383, 10v, 61v.

237 AHCC Consells 1373, 13-14, 24v, 1388, 68v; 1393, 70v; 1395, 7v.

"Item com nos ab nostre Conseyll agesem acordat que per zo com per la brega o disensio que era entre (...) que nos dits pahers fesen entre les dites parts tots aquells tractaments que pogesen, que per lo fait vinges a pau e concordia en l'endemig que fesen aquelles bones provisions que pagesen (...)" (238)

L'arbitratge atenyia tant a causes civils com criminals: atacs contra les persones i els béns, conflictes sobre propietat de béns i rendes, enemistats entre veïns, etc. Com és natural, no hem trobat cap disposició que limités l'objecte i l'àmbit de l'arbitratge del Consell.

L'acció arbitral corresponia sempre al Consell, però per encàrrec seu podia executar-se de diferents maneres: a) d'una banda per mitjà dels paers, com a representants genuïns de la institució municipal; b) d'altra banda el Consell també podia encomanar-ho a una comissió mixta formada per paers i tècnics en la matèria (239); c) però dins d'aquesta jurisdicció voluntària va ser usual l'actuació de juristes a instàncies del Consell. Des d'una comissió formada només per paers a una altra de caràcter eminentment tècnic composta només per juristes, en tots aquests casos l'àrbitre era sempre el Consell, malgrat que recorregués als juristes per a l'assessorament. Però aquesta comissió de juristes era elegida pel Consell quan aquest emprènia l'acció arbitral o conciliadora, o bé elegida per les dues parts quan el Consell era una de les implicades. El Consell només podia actuar àrbitralment quan era a instància de les parts, però no inquisitoriàlment de motu propi. De manera que els juristes, a través del propi Consell, van tenir una gran importància també en l'aplicació d'aquesta jurisdicció voluntària (240).

---

238 AHCC Claveria 1373, 15r.

239 Aquest és el cas de 1388, on el Consell actua a petició d'una part, i nomena els paers i un advocat per a examinar el conflicte (AHCC Consells 1388, 69r).

240 Els juristes eren aquells individus que havien cursat estudis de Dret romà i canònic a les noves Universitats o Estudis Generals. Per tant eren entesos i especialistes en un dret, el "lus Comune", difícil i tècnic. Eren els juristes -savis en dret, segons els textos del moment- els qui proveïen d'advocats, jutges, assessors,... les viles i ciutats més importants. Cervera particularment estava proveïda d'un bon nombre de juristes. Uns a la Cort del batlle, altres a la del Veguer, altres assessorant el Consell, i alguns exercint pel seu compte. Probablement la saturació d'aquests professionals en algunes ciutats va motivar Pere III a restringir el seu accés a l'establiment en alguns

---

llocs. A la Cort de Montsó de 1363 es fixaven els requisits per exercir de jurista a Perpinyà, Puigcerdà, Vilafranca del Penedès i Cervera, les quals condicions ja s'havien anat perfilant en les Corts de Cervera de 1359. Però allò que ara ens interessa no són tant els requisits fixats en les Corts per exercir la professió, sinó el paper del municipi en aquesta regulació. La Cort de Montsó de 1289 atorgava un paper important als prohoms de la vila en tant que corresponsables d'examinar els candidats juristes als càrrecs on podien accedir: "Ordenam, e statum, que algun savi en dret no us en alguna cort de Inquisitions, ni de advocacions, ne de jutjaments, entro sera examinat per los prohoms de quiscun loc, ensemps ab los altres savis en dret, e aquells qui seran elets juren, que se hauran feelment advocacions, e en las altras cosas, en poder del Veguer, o del Batlle, e dels dits prohoms de aquell loc" (CYADC I, 2, 6, 1). La Cort de Cervera de 1359 confirmava el contingut de la "constitució" anterior, i hi afegia que per usar de l'ofici de jurista era necessari haver estat cinc anys en un Estudi General, i "si tots lo sinc llibres ordinaris de dret civil no ha, o almenys los Llibres ordinaris de dret canònic" (CYADC I, 2, 6, 4). Si aquesta Cort de Cervera no havia suposat cap modificació respecte la responsabilitat d'examinar, no és així en la de Montsó de 1363. Tot i que es recorda la constitució de Cervera, el nou text de 1363 es refereix així a l'examen: "(...) Si doncs primerament ell en poder del Official ordinari no haura fet publicament en la Cort sagrament, que per sinc anys, en Studi General dret Canònic haja oit, o civil, e per dos savis de las ditas ciutats, o vilas, si dos ni haura, o almenys hu en presentia del mateix Official examinat sera e approbat (...)" (CYADC I, 2, 6, 5). De manera que de reconèixer-se el protagonisme dels prohoms de la vila el 1289, es passà a un tribunal examinador més tècnic compost per juristes el 1363, i a una major incidència del poder reial el 1365 en l'examen dels notaris, per mitjà del veguer. A més a més de traslladar-se el centre de decisió del municipi a les instàncies tècniques i reials, cal deduir també una pèrdua de posicions del dret municipal. Examinats pels prohoms, els aspirants havien de garantir i demostrar un bon coneixement del dret i els costums municipals. Aquest deuria ser el coneixement bàsic, ja que els prohoms no podien jutjar els coneixements de dret comú, cosa que pertocava als juristes que també formaven el tribunal. Amb la desaparició dels prohoms de la responsabilitat examinadora cal entendre que també minva el paper del dret municipal, ja que els juristes eren experts en ius comune, però no en ordenaments municipal. La composició d'aquests tribunals és un mirall de la realitat del dret que s'aplicava, però no és menys cert que llur composició esdevingués alhora causa i efecte de la pèrdua d'importància dels drets municipals. El dret vell, local o no, que ho era respecte el dret regi i el dret comú, es va anar deixant d'aplicar a les viles i ciutats perquè no era ensenyat ni

De forma general sembla ser que el conjunt de juristes que tenia permís per establir-se a la vila actuava com a òrgan consultiu, assessor tot exercint d'advocats al servei tant del Consell -el qual, però, ja tenia contractats els serveis d'un advocat-, com també dels veïns de la vila. El 1377 en un litigi entre un veí de la vila i un home de fora, el Consell acordà que Ramon Pere, i qualsevol altre veí que volguessin defensar-se podien fer-ho mitjançant l'assessoria de l'advocat que la Universitat els pesava a disposició amb càrrec a la vila (241). D'altra banda, el maig de 1388 el conjunt de juristes de la vila (no sabem si dins del marc d'un col·legi o no) actuà com a òrgan consultiu al qual es dirigeixen els paers per assabentar-se si un fet determinat era defensable jurídicament, o bé era previsible que la universitat perdés aquell cas (242).

En d'altres circumstàncies el Consell nomena o bé l'advocat de la vila, o bé algun altre jurista, o bé una comissió, per què reconeguin alguns litigis entre particulars de la vila. Aquest advocat o jurista actua a instància del Consell, òrgan que ha pres la iniciativa pacificadora o ha rebut la responsabilitat arbitral. En una ocasió es tractava del conflicte engendrat per un testament, entre els marmessors i un corredor. En aquest cas els paers nomenaven una comissió composta per dos mercaders i dos juristes (243). En un altre exemple el Consell elegia un "doctor", amb el ben entès que les dues parts litigants -un veí de la vila i el senyor de Castellnou de Puigvert- hi estaven d'acord (244).

Un cas a part podríem dir que és aquell en el qual el Consell apareix com a part implicada. En dues ocasions, com a mínim, les parts passaven el fet a l'arbitratge de juristes abans de tramitar-lo per la jurisdicció ordinària. L'exemple de 1333 està documentat així:

"E davant tot lo conseny ara s'offeris
(l'alta part litigant) appeylat de portar a
conexença de ll savis sobre aquel feyt, sobre
ço es a saber d'en guillem Oliver, advocat de
la vila, e d'en Guillem Géz Archs. Sobre aço
lo Conseyl, no volent fuger donà de conseyl

---

estudiat ni comentat ni redactat ni després imprès

- 241 AHCC Consells 1377, 30v.
- 242 AHCC Consells 1388, 48v.
- 243 AHCC Consells 1393, 65v, 67v
- 244 AHCC Consells 1393, 65v.

als dits paers que comprometessen del dit feyt en los dits en Guillem dez Archs e n Guillem Oliver, axi com en arbitres arbitradors e amigables conposadors en preu de D solidos. E sobre aço encontinent lo fermat conpromis per los dits paers e per lo dit Pere dez Val en los dits Guillem dez Archs e Guillem Oliver, en poder d'en Bernat d'Ivorra, escrivà de la Paeria" (245).

L'any 1376 tornem a trobar la mateixa pràctica. G. Pujalt i B. Robió se senten perjudicats per una ordinació del Consell respecte l'entrada de verema a la vila, i deixen de pagar el pactat. El Consell proposa la reunió de dos juristes -nomenat un per cada part- que decideixin qui té raó. En aquesta ocasió els dos juristes s'inhibiren del cas i el tornaren a les parts; en continuar el desacord, el tramiten de nou als dos savis que finalment donaren la raó, sembla, al Consell. Cada part va remunerar el tècnic que havien triat (246).

6.4.3. JURISDICCIO SANCIONADORA ADMINISTRATIVA

Junt amb aquella funció conciliadora i arbitral, el Consell es manifestà plenament capacitat per exercir el que anomenem una jurisdicció "penal menor", que no tenia res a veure amb la jurisdicció criminal sinó amb les sancions administratives i el "ban" (247). Tenim moltes referències que testimonien la facultat del Consell d'imposar "penes" i "bans" davant la infracció d'ordinacions municipals. En algun cas s'especificà la intervenció del batlle, però això ocorreix en circumstàncies especials: carestia extrema de blat; dins del cos d'unes

245 AHCC Consells 1332-1333, 113v.

246 AHCC Claveria 1376, 31r.

247 El ban, que entre els pobles germànics representava el poder del cabdill militar, a l'imperi carolingi l'àmbit d'aplicació del ban en poder del rei ja havia canviat de sentit. No només les infraccions de l'ordre públic, sinó gairebé qualsevol mena de delictes, eren penats amb multes que no superaven els 60 sous. Als regnes de la península, aquesta pena pecuniària que no podia passar dels seixanta sous, també es va aplicar, amb el nom de "calofia" a Castella, i significava haver infringit els manaments reials (Pot veure's una síntesi clara i concisa a Pierre BONNASSIE (traducció castellana i adaptació de Manuel SANCHEZ MARTINEZ): Vocabulario básico de la Historia Medieval (Barcelona, 1983), 30-33).

ordinacions senceres ...etc. Normalment era el Consell sol el que dictava les penes que s'imposaven. En les matèries que el Consell podia promulgar ordinacions, era natural que pogués també imposar i executar les penes previstes a les mateixes ordinacions, sense que això fos pròpiament jurisdicció criminal (248).

Sia con sia, aquesta capacitat punitiva del Consell és una pràctica consolidada i confirmada per privilegis reials. Així el 1331 es reconeix que als paers els pertoca la tercera part dels bans recollits (249). Però on aquesta facultat és clarament contemplada, és en un privilegi concedit per Jaume II el 1320:

"Que les bans de vinyes, e d'orts, e de carnizers, e de flaquers, e de revenedors, e de tavernes, e d'armes a portar sien posats e constituïts per los jurats e prohomes de la vila, e que sien cridats a manament del batlle e que ls batlle (250) n'anyen II pars, e lo batlle la III i item que ls pahers hayen a esser a tots inquisicions faedores" (251)..

De manera que al Consell se li reconeixia la plena facultat per dictar penes i bans, tot i que pregonar-ho i donar-ho a conèixer corresponia al batlle reial. Més que entendre-ho com un progrés pel Consell, potser caldria veure-hi un retrocés, en el sentit que el batlle es guardava la "paternitat" de l'acció: "que sien cridats a manament del batlle". No tenim cap document anterior que ens testimonii que el Consell ja imposava penes, tot

---

248 Aquesta jurisdicció no és fruit, com cap altra, d'un privilegi o gràcia determinats, sinó que cal considera-ho una pràctica usual i que es preserva consuetudinàriament. FONT RIUS, referint-se a la jurisdicció que si era pròpiament penal, assenyala la possibilitat de remuntar-ho a les concessions que amb les Capitulars carolíngies es feien als homes lliures de la Marca Hispànica, que els possibiliten de jutjar entre ells les causes menors (FONT Origenes... 277). Però en aquest cas nostre més que no jurisdicció penal, més aviat cal pensar en sancions administratives.

249 AHCC Pergamins 29, 1331 setembre 13; LP 1331 setembre 10, 21v-23v. Publicat per CANELA, TURULL "Tres pergamins...". Pot ser que aquest repartiment de les penes, multes o composicions per terços tingui un origen germànic i, doncs, consuetudinari que va perviure a l'alta edat mitjana

250 Oferim la versió de les rubriques del Llibre dels Privilegis. Però a l'índex del mateix volum hi consta "paers" i no "batlle".

251 AHCC LP 1320 juliol 4, 9v-10r

i que és presumible, almenys en un bon ventall d'aspectes. Una cosa diferent, i en la qual ara no entrem, és el règim penal derivat de la jurisdicció ordinària del batle o veguer. Ens inclinem a pensar que el privilegi de 1320 no era sinó la cristallització d'una pràctica reconeguda pel rei.

D'altra banda, no hem d'oblidar el paper que jugava el o els mostassafs -funcionari municipal, no ho oblidem- en aquesta jurisdicció sancionadora administrativa, ja que sembla que tenien facultat per imposar bans i multes als qui no obeïen les ordinacions municipals. Aquesta pràctica del mostassaf era la manifestació de la capacitat municipal en aquest terreny (252).

La jurisdicció sancionadora administrativa exercida directament pel Consell afectava aspectes i àmbits ben diversos. A part de la jurisdicció pròpia del mostassaf, sobretot en pesos i mesures i control del mercat, només al llarg de les legislatures 1332-1333 hem pogut observar les següents intervencions (253):

- Respecte dels carnicers i el preu de la carn regulat pel Consell ..... 20 s.
- Alteració de productes amb materials no autoritzats.. 20 s.
- Incompliment de la normativa de joc durant la fira... 60 s.
- Retorn del pes dels molins.....?
- Prohibició de fer d'hostaler i corredor alhora..... 60 s.
- Limitació de dur armament per la vila..... 10-20 s.
- Prohibició de matar ovelles i anyols..... 30 s.
- Prohibició de matar perdiu, coloms o destruir els nius..... 20 s.
- Desobeir les ordinacions sobre blat..... 60 s.

La pena i el ban imposats generalment s'expressaven en valors monetaris, però no sempre. En algunes ocasions el càstig que fixava el Consell era la pèrdua dels béns o mercaderies si es referia a ordinacions de caràcter comercial, o bé l'expulsió temporal d'un ofici en el cas d'uns "corredors" o intermediaris. El més comú, però, era una quantitat de diners que calia pagar cada vegada que s'incorregués en la falta. La pena en metàl·lic era proporcional a la importància de la infracció. En un cas, com el de la limitació de dur armament a la vila era agreujant la circumstància de nocturnitat. A més a més de la redacció anterior, amb quantitats que van de 10 fins a 20 sous, tenim

---

252 Vid. VI 5.2.3. d'aquest mateix treball, on ens hi dediquem més extensament.

253 AHCC Consells 1332-1333, 7r, 11bis v, 29r, 58v, 59v, 67r, 68v, 80r, 81v, 83r, 84v, 108v, 109r, 111r

l'exemple de les Ordinacions de la draperia de 1320 (254). En aquest cos sencer d'ordinacions les multes eren igualment desiguals, i anaven des de 60 s. la més severa, fins a 5 sous la més moderada (255). El règim penal fixat pel Consell per desobeir les ordinacions sobre l'abastiment de blat el 1333 també tenien el seu límit en 60 sous, o bé el seu equivalent en una pena corporal que era passar un dia en el "costell" (256). Desconeixem si el Consell tenia la seva jurisdicció limitada pel que fa a l'abast de les penes, però hem vist que en tots els casos mai no era superior als 60 sous. Aquesta era la quantitat màxima a què podia arribar el ban del senyor, i era de 60 sous ja des d'època carolíngia (257). En canvi, si ens fixem amb les quantitats que imposava el batlle o cort en la jurisdicció ordinària en aquella mateixa època, ens adonem que podien oscil·lar de 2 fins a 100 sous (258).

Un interès participar és el de la destinació final de les penes i bans que imposava el Consell. El tema és interessant no només per l'estudi de la hisenda local, sinó també per observar de nou la correlació de poders i funcions dins el marc del municipi.

Els privilegis referits abans, de 1320 i 1331, reconeixen que als paers els pertocava 1/3 part dels bans recollits:

"Que los pahers prenguen la terza part dels bans segons que el privilegi es contengut" (1331) (259).

La disposició de 1320 canvià, tot i que observem errors en la transcripció a la rúbrica del text al Llibre dels Privilegis. Si ens atenem a la versió de l'índex d'aquest llibre, i al sentit i estructura sintàctica del redactat de la rúbrica, no hi ha dubte que el contingut varia al de 1331. A partir de 1320 els paers es quedarien, en els casos dels bans referits, les 2/3 parts de l'import, i el batlle la tercera part restant. El text, que ja hem reproduït, assenyala aquells bans que poden dictar els jurats i prohoms, sobre els quals -eren set àmbits- tenien dret a

---

254 Vid. II 3.1.4. d'aquest mateix treball.

255 TURULL "La indústria drapera a Cervera " 63-64.

256 TURULL "El mal any primer a Cervera " 41-42.

257 BONNASSIE Vocabulario básico 30

258 BERTRAN ROIGE "Els jueus en els llibres del Batlle i Cort.." 197-201.

259 AHCC LP 1331 març 5, 87r.

aquelles 2/3 parts. Per tant, els altres temes que no s'indicaven en el text de 1320, legalment no podien ser "posats e constituïts" pels jurats, ni tampoc no tenien dret a la proporció establerta. Però si rellegim aquella relació de bans imposats entre 1332-1333 ens adonem tot seguit que el Consell era competent per imposar multes en d'altres temes que no estaven inclosos en el privilegi de 1320.

Pel que fa al destí de l'import dels bans, era desigual segons els casos. En tot cas s'observa que la proporció fixada el 1320 no es va acomplir. El novembre de 1395 el Consell pensava imposar uns bans als camicers -àmbit que entrava en els regulats en privilegi de 1320-, que pensava repartir-se així: 1/3 part pel batlle; 1/3 pels paers; i 1/3 pel delator de la infracció (260). Els paers, com es veu, no es quedaven aquelles 2/3 parts regulades. En les ordinacions de la restricció de treure blat de la vila el 1333, una fixava que l'inculpat prendria el blat, que es destinaria en un 50% al denunciador o delator, i l'altre 50% al rei (261). Potser l'excepcionalitat de la circumstància ens explica aquesta àmplia recompensa pels deladors, en perjudici de la part del Consell. I la infracció de jugar en dies de fira, que era de 60 s., es repartia en tres parts iguals: una per al batlle, una altra per als guardians o persona que descobris la infracció, i una tercera per als paers (262). Tant aquest últim cas com el de 1395 segueix el regulat en el privilegi de 1313, segons el qual pertocava als paers 1/3 part del ban. Les ordinacions de la draperia de 1320 també mostren un repartiment en tres porcions: per al denunciador, per a la cort (del batlle) i per als guardians del Consell elegits a tal efecte (263). Probablement només de forma excepcional -i no sempre se seguiria- aconseguien 2/3 parts de l'import en els casos expressament relacionats. El més usual, però, era la fórmula de les tres reparticions: batlle, Consell i denunciador.

6.5. LA PUGNA PER LA JURISDICCIO ORDINARIA CIVIL I CRIMINAL

Si les viles i ciutats catalanes no van viure una excessiva tensió entre estaments nobiliaris i classes ciutadanes, en canvi sí que foren l'escenari a la Baixa Edat Mitjana entre les pretensions del rei i la tendència a l'autogovern i l'autonomia

---

260 AHCC Consells 1395, 7r.

261 AHCC Consells 1332-1333, 111r

252 AHCC Consells 1332-1333, 29r.

263 TURULL "La indústria drapera a Cervera " 67 [2].

urbana. Dins l'àmbit que ens ocupa aquest capítol, en la pugna per exercir la jurisdicció ordinària civil i criminal tenien un paper destacat (264) el batlle i veguer d'una banda -el Cúria o cort ja s'hi havia diluït-, i el Consell d'una altra (265). Hom coincideix en assenyalar que la justícia ordinària en primera instància era reservada al batlle i/o al veguer, en tant que delegats directes del rei (266). Això no obstant, és evident que en causes criminals el municipi va tenir un paper important, i que d'una manera o altra s'insinua la seva pretensió d'intervenir en ambdós nivells: civil i criminal (267).

---

264 De l'extensa bibliografia sobre la pèrdua d'autonomia de les institucions municipals a Castella en benefici del poder del rei al segle XIV, remarcuem ara, perquè analitza també el problema de l'administració de justícia civil i criminal per part del rei, el treball de Jesús MARTINEZ MORO "Participación en el gobierno de la Comunidad de Segovia de los diferentes grupos sociales. La administración de justicia (1345-1500)", La Ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI 2 vols (Colóquio de la Rábida y Sevilla. Madrid, 1985), I, 701-716

265 Sylvia ROMEU va posar de manifest les tensions provocades a València amb motiu d'extendre la jurisdicció alfonsina entre els nobles del país a partir dels detentors del mer i del mixte imperi, i les excepcions fixades per a cada cas (Sylvia ROMEU ALFARO: "Los Fueros de Valencia y los Fueros de Aragón 'Jurisdicción Alfonsina'", AHDE 42, Madrid, 1972, 75-115, i part. 99-107; respecte una definició del que és mer i mixte imperi, és molt clara, com sempre acostuma a ser-ho, la de [Josep Maria PONS GURI:] "Mer imperi el que afectava els procediments que portaven aparellada sentència de pena de mort, pèrdua o mutilació de membres, bandejament i altres de gravetat; mixt imperi la facultat de decidir en causes civils, contencioses governatives i en les criminals que portaven aparellades penes lleus, a GEC VIII, 569)

266 KLUPFEL "El règim de la Confederació " XXXV, 289 i ss. LALINDE La jurisdicción... 94-95, 128, FONT Orígenes... 440-448, GIMENEZ SOLER "El poder judicial " 337-341

267 Prova d'aquesta dualitat de forces entre municipi i rei, és una referència sense datació difosa per KLUPFEL, segons la qual el veguer de Cervera havia infringit els privilegis de la vila, i havia estat atacat i perseguit per aquest motiu (ACA Reg Can 66, 188v, 84, 19r KLUPFEL "El règim de la Confederació " XXXV, 307) El 1360 Simon de Quizanch, ex veguer de Cervera, sollicita una indemnització de 20.000 s per haver-lo fet fora el Consell La vila sols es veu obligada a satisfer-n'hi 700 (AHCC Clavaria 1360, 28r) En matèria de justícia aquesta actitud es repeteix D'altra banda, a mitjan segle XIV l'administració de justícia que impartia el batlle i veguer a Mallorca estava

Amb les consideracions i precisions que ja hem anotat al referir-nos a la justícia local a l'alta edat mitjana, i després als segles XII-XIII, hem de dir que a començaments del segle XIV un seguit de privilegis i intervencions reials van configurar el marc legal en el qual es desenvolupà la justícia local al llarg de tot el segle.

El 25 de maig de 1330 Alfons III s'adreçava als jurats i prohoms de Cervera respecte la jurisdicció "in causis eorum tam civilibus quam criminalibus et aliis etiam factis et negociis multipliciter (...)" que exercien sobre els jueus. Aquest col·lectiu s'havia queixat altres vegades del fet que els jurats tinguessin jurisdicció damunt seu, en lloc de dependre directament del rei. Atenent les suplicacions de l'aljama de Cervera, el monarca els concedia:

"quod de inceptis super causis civilibus et criminalibus vel aliis delictis commissis vel comittendis per eos vel quemlibet eorum in villa vel extra villam intra vicariam Cervarie non conveniantur nec conveniri possint coram iuratis ville predictae tam presentibus quam futuris et proceribus eiusdem (...)"

De manera que el municipi no podia immiscuir-se en les causes civils, criminals o d'altra mena que afectaven els jueus i la seva aljama. Cinc anys més tard, el 17 d'octubre de 1335, el mateix rei, des de Barcelona procedia a revocar el disposat en el document anterior. És fàcil imaginar-se les queixes del municipi davant l'anterior decisió. Informat el monarca per síndics de la vila i per membres del seu propi Consell, sembla que va reconèixer que era costum antic de la vila "iudicare criminosos christianos, iudeos et quoscumque alios cuiuscumque legis aut condicionis existerent habitantes in dicta villa et termino ac vicaria eiusdem vel ibidem etiam delinquentes". De manera que "volentes dicte universitati predictam consuetudinem observare", revocava l'ordinació de 1330. Amb la present, doncs, es mantenia el costum de jutjar tots els criminals en la dita vila, terme i

---

controlada per dos organismes: els prohoms, del consell dels quals els oficials reials no podien prescindir-ne, tret dels plets de quints, i també pels jutges de taula i inquisidors, que entenien de les denúncies fetes contra baïlle i veguer (Pablo CATEURA BENASSER: "La administración de justicia en la ciudad de Mallorca en la época de Pedro el Ceremonioso", La Ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI 2 vols (Colóquio de la Rabida y Sevilla. Madrid, 1985), II, 1310). Però les inquisicions envers els oficials reials estan prou regulades, no només per a Mallorca, a CYADC I, 1, 51, 6-13.

encara vegueria (268).

Però entre el text de 1330 i el de 1335 hi ha una diferència notable. Mentre que el primer document evidencia que els jurats exercien la doble jurisdicció civil i criminal envers els jueus (i cristians?), en el segon, el rei els retorna només la capacitat per jutjar criminals, i no s'esmenten per res les causes civils. ¿Es pot entendre que aquella doble jurisdicció anterior a 1330 també afecta els cristians? Difícilment. Més aviat hem de pensar que els jurats actuaren en excés amb els jueus, mentre que el veguer i el batlle mantingueren la seva jurisdicció ordinària civil entre cristians, tal com era costum. Això no obstant, llur capacitat va quedar força minvada en matèria criminal en reconèixer-s'hi la capacitat del municipi. El text de 1335 era clar referint-se als oficials reials: "non contraveniant nec aliquem contravenire permittant aliqua ratione". D'altra banda, aquella jurisdicció criminal s'estenia no només a la vila, sinó també entre els habitants de qualsevol condició de jurisdicció reial, hem d'interpretar dins el terme i vegueria de Cervera.

En definitiva, que es tractava sols de la jurisdicció criminal, tant entre jueus com cristians, seguint el costum antic, es desprèn de la rúbrica que encapçala ambdós documents en el Llibre dels Privilegis de Cervera:

"Aprobació de la costuma que ls pahers e prohomens de la vila de Cervera an sobre jutjar totes crimososes axi xristians com iuheus delinquens dins la vila e vegueria de Cervera".

El que hem vist, és un exemple de fixació escrita de normes consuetudinàries. Posteriorment, el 1371, es tornaria a insistir sobre aquell costum antic de jutjar causes criminals per part del municipi.

D'altra banda, FRANQUESA GASOL fa referència al privilegi de "juhi de prohomens" (269). Per la data i el contingut, cal suposar que es tracta del mateix document de 1335, o potser la

---

268 La jurisdicció que exercien aquests paers per la vegueria fa pensar que es tractava o bé de l'execució d'acords de pau i treva (amb un àmbit d'actuació per un episcopat), o bé que llur actuació judicial derivava d'aquelles assemblees de pau i treva, de les quals uns "paciari" s'encarregaven de portar a terme els acords decidits (vid. Gener GONZALVO La pau i la treva a Catalunya, pel nostre cas concret, AHCC LP [1330]1335 octubre 17, 18r-19r).

269 FRANQUESA GASOL Anales de Cervera II, 288.

seva versió original en pergami que avui no es conserva. El text copiat al Llibre dels Privilegis segueix sense separació clara el document de 1330, i en cap cas no s'esmenta l'expressió "juhi de prohoms" (270).

Seguint amb la fixació del marc legal en aspectes de justícia, cal esmentar el privilegi reial de 21 de juny de 1333:

"com lo senyor Rey en Alfons otorga als prohoms de la vila de Cervera a alguns constitucions feyts en la ciutat de Barchinona aytant com toquen a observaments de pleyts e salaris de jutges, d'advocats, procuradors e notaris, e execució de sentències" (271).

El privilegi no és gens explícit a l'hora d'identificar de quines constitucions es tracta. Per bé que la rúbrica del document només indica que les constitucions són fetes a Barcelona, el contingut del text sembla evidenciar que són constitucions de caràcter local o municipal, com a títol de privilegi, per a Barcelona: "probis hominibus et universitate civitatis barchinone", "ipsis municipalibus constitutionibus", "sicut cives barchinone", etc. Primer podríem pensar que es tracta del *Recognoverunt Proceres*, concedit per Pere II l'any 1284, i que aplega alguns dels costums i pràctiques de Barcelona. Però contrastant els capítols del *Recognoverunt* amb els temes que indica el privilegi, no s'observa gairebé cap coincidència. D'altra banda, Jaume II dictava el 18 de febrer de 1295 unes ordinations sobre l'exercici de l'abogacia i el procediment judicial (272). De 1301 daten unes altres ordinations dels consellers de Barcelona aprovades també per Jaume II sobre l'exercici d'advocats en la judicatura (273). I d'un moment més proper a la concessió feta a Cervera el 21 de juny de 1333 i amb més possibilitats que es tracti del mateix document, hi ha les ordinations d'Alfons III per a la constitució del Col·legi

---

270 L'INDE ABADIA assenyala que alguns prohoms de les ciutats participaven en la justícia municipal però sense integrar-se a la Cúria formada per oficials reials, sinó com un òrgan paral·lel (LALINDE ABADIA "El 'Curia' o 'Cort'" 284).

271 AHCC LP 1333 juny 21, 20r-20v

272 Recollides a *CYADC* II, 3, 7, 1, i també a II, 3, 7, 2, quan eren concedides a Osca l'any 1307. Publicades les primeres a *Privilegios reales concedidos a la Ciudad de Barcelona* (Barcelona, 1971), 29.

273 Citades per Fernando VALLS TABERNER "Los abogados en Cataluña durante la Edad Media", *Obras Selectas de Fernando VALLS TABERNER* II (Madrid, 1954), 292, 295.

d'Advocats de Barcelona (274). Unes segones ordinations del 6 d'abril de 1333, i d'altres amb dates posteriors tenen un accentuat caràcter processal que ara no centra el nostre interès (275).

Dos privilegis més, un de 1332, i un altre de 1359, continuen fixant aspectes de l'administració de justícia local. De fet fan referència al procés, tema en el qual ja varem declinar d'introduir-nos-hi, però són interessants per tal com s'adrecen al municipi i no a la Cort dels oficials reials. Ambdós ratifiquen la competència dels paers i prohoms en causes criminals, però en el fons impliquen alguns canvis tot fixant una pràctica consuetudinària. La intervenció reial regulant les atribucions municipals presenta un to romanitzador que actua sobre el costum. El de 1333 pretén garantir el procés i la concepció pública de la justícia en detriment de la revenja personal i privada:

"Que si.s devenia que alcun de la vila fer nafres o morts, que los amichs del nafrat o mort no gosen fer mall als amichs d'aquells que la nafra o mort hauran perpetrada sy doncs no se.n son desexits" (276)

El segon privilegi, producte de la Cort de Cervera de 1359, també actua sobre les garanties processals en els judicis en matèria criminal que entèn el Consell:

"Que aquels qui son preses encolpats d'alcun crim o excés que no sien longament detenguts

---

274 ACA Reg. 486, f. 87-88. Publicades parcialment per PELLA I FORGAS: "El ejercicio de la junsprudencia. Especialmente en Cataluña", RJC XII (Barcelona, 1906), 14-15, i íntegrament a Privilegios reales concedidos..., 31. BROCA també en dona notícia, però les data el 14 d'abril de 1330, i assenyala que foren ratificades per Pere III el 1336, i revocades pel mateix rei l'1 de maig de 1343 (BROCA Historia del Derecho Civil de Cataluña... 385).

275 Els de 6 d'abril de 1333 són uns capítols promulgats per Alfons el Benigne sobre l'actuació d'advocats en causes criminals confirmant i reproduint els capítols atorgats el 5 de novembre de 1328 i anulats temporalment el 22 d'agost de 1329 fins la nova redacció de 1333 (Informació amablement facilitada per Josep Maria FONT I RIUS).

276 AHCC Pergamins s/n; LP 1333 març 18, 10r-10v.

preses, mas que sien espegats en iusticia"
(277).

En definitiva doncs, s'insisteix en la jurisdicció criminal del Consell; es procedeix, regulant-ho per escrit, a fixar el costum que acompanyava aquesta pràctica dels prohoms des d'antic; però també se'l modifica aplicant-hi criteris romanitzants de caràcter tècnic i processal.

Si els privilegis i l'actuació reial ens indiquen quin era el marc legal en el qual s'aplicava la justícia ordinària a la vila, la pràctica jurídica i la realitat quotidiana ens permetrà de conèixer en quines condicions el Consell mantenia una part de la jurisdicció ordinària.

Al llarg de tot el nostre període, des de 1332 fins 1384, hem trobat exemples constants respecte de la competència judicial del Consell en matèria criminal. Amb la resolució de nombroses sentències a mort. Això no obstant, s'ha d'assenyalar que el Consell només tenia una part de la responsabilitat en aquesta jurisdicció criminal, i en aquest sentit pot dir-se que en el procés hi havia una separació de funcions. El Batlle o el Veguer, amb la participació de la seva cort, amb els juristes que hi exercien d'assessors (per tant hi participaven càrrecs tècnics pagats pel rei), instruïen les diligències de les causes criminals i incoaven el sumari. Els detinguts i acusats, a més, estaven en poder d'aquells mateixos oficials reials. El Consell, o la major part, i no cap lletrat ni professional, decidia la culpabilitat o la innocència.

El cas del 18 de maig de 1332 ens pot servir d'exemple:

"Davant los quals (paers, consellers, prohoms), de manament de l'honorat en Jaume d'Olzineles, batle de la dita vila pel senyor rey qui present ere, Antoni de Riudoveyles, notari, legí e publicà la confessio d'en P. zes comes de Valmanya, lo qual dix lo dit batle, que pres tenie per alguns ladronizis de que ere encolpat e encara alcunes deposicions de testimonis contra aquels reebuts, les quals ordes les dits paers e conseylers e prohoms damunt dits dixeren de llll en llll axí com es acostumat que fos (pres) a turments lo dit P. zes Comes" (278).

277 AHCC LP 1359 desembre 20, 87r-87v

278 AHCC Consells 1332-1333, 13r

En el procés del 5 de juny de 1333 la iniciativa havia estat presa pel veguer, però el procediment i actuació del Consell fou el mateix:

"En après fo lesta en Conseyt la confessió e inquisició e procés que contra en Perico Piquer, estadant de Tarrega qui ere pres per l'onrat en Berenguer de Copons, veguer de Cervera el castel del senyor Rey de la dita vila. E on lo dit proces per la major partida del dit Conseyt fo jutjat a penyar lo dit perico Piquer segons que [ ] del dit procés que es en poder d'en P. de Cardona, escrivà de la Cort del veguer desús dit es contengut" (279).

Els judicis del Consell en matèria criminal continuaren aquella legislatura. El 5 de novembre la major part del Consell jutjava Bort Torres de Pallerols, a instància del veguer (280). El 1337 el Consell decideix el "rodament", i penjament d'en Segarra, d'en Roure i de l'esmentat Bort Torres, jutjat l'any 1333 (281); el 1355 és igualment exposat al suplici de la roda i després penjat en Berenguer Cortés, inculpat de robatori contra Jaume de Vall (282); el 1373 li tocà al lladre Bernat Miró (283); el 1376 el batlle proporcionava al Consell el lladre Bort d'Aguilar, condemnat al turment de la roda durant tres dies a la torre del Castell (284); també el 1376, després d'interrogar-los, el batlle lliurà al Consell dos homes sospitosos de robatoris d'objectes de valor, decidint que fossin condemnats a turments i després penjats (285); el 1379 el Consell acordava torturar i aplicar la roda a un tal Amat, natural de Camporells, i que voltava per Verdú (286); i el 1384, inculpat de la mort d'en Geráu Huc, el Consell decidí penjar Joan Mestre, de Fillol (287).

-
- 279 AHCC Consells 1332-1333, 75r.
280 AHCC Consells 1332-1333, 99v
281 AHCC Claveria 1337, 22v, 15r, 45v.
282 AHCC Claveria 1355, 30r.
283 AHCC Claveria 1373, 28r.
284 AHCC Claveria 1376, 26v, 28r.
285 AHCC Claveria 1376, 34r-v, 35v
286 AHCC Claveria 1379, 71r
287 AHCC Claveria 1385, 55v.

En tots aquests casos no era clar si el "rodament" s'aplicava com una pena infamant, i per tant diferent d'un turment, o bé es tractava d'un moment processal anterior, en circumstàncies d'instrucció del sumari, i per tant com a prova.

Però a més a més de dictar sentències en plets de jurisdicció criminal, el Consell també va participar juntament amb el batlle o el veguer en la fase d'instrucció de les causes. Nombrosos exemples posen de manifest que davant d'un delictes iniciaven els tràmits -la inquisició- el veguer o el batlle, i un representant del municipi, normalment un paer. L'any 1333 constatem desplaçaments a Robió, Gaver, Viver, Granyella i Guissona per tal d'indagar les circumstàncies de cada cas. Tret de Gaver, on s'hi desplaçà el batlle, en tots els altres casos el representant reial era el veguer (238). L'any 1376 batlle i un paer investiguen el robatori a casa d'un jueu (289); el 1379 és el veguer qui requereix un paer per traslladar-se a Sant Pere dels Arquells, a causa d'un solar de blat que algú cremà mentre tothom era amb la host a Anglesola (290); i dos anys més tard, el 1381, un paer acompanya al sots-veguer a les Oluges amb motiu de les terides rebudes per un home (291).

Dels testimonis que hem anat referint respecte la indagació del cas i la sentència final, se'n dedueix el següent: el costum i la seva fixació escrita reconeix el dret del municipi en les causes criminals. Això no obstant podríem dir que el Consell té incidència només en alguna de les fases del procés. D'una banda participa, junt amb el batlle o veguer, en la "inquisició" o indagació inicial dels casos, desplaçant-se al lloc del fet per investigar les circumstàncies adients. També ha quedat clar que era el Consell l'únic òrgan que dictava les sentències de pena corporal (292) o de mort -penjament-. Però en canvi sembla clar que corresponia al batlle o veguer la instrucció del sumari, la custòdia del presoner, la recerca de proves i testimonis, i fins l'execució material de la sentència que havia dictat el Consell.

En efecte, els dos exemples documentats amb un text de 1332-1333 ja indicaven el paper del batlle i el veguer en la incoació dels casos. Era indiferent qui buscava o trobava el delinquant.

---

288 AHCC Claveria 1333, 1r.

289 AHCC Claveria 1376, 30r.

290 AHCC Claveria 1379, 83r.

291 AHCC Claveria 1381, 41v.

292 El turment no és pròpiament una pena, encara que a la pràctica feia el mateix efecte. El turment era aplicat, segons el Dret Comú, prèvia sentència interlocutòria dintre del procés.

En algun cas van ser els membres del Consell, com en l'incendi de la casa de Pere de Puigredon el 1388 (293); en d'altres fins i tot era una persona particular que cobrava una petita dieta del Consell:

"el dit Bernat vench a nos e dix que el cercarie los mals feytors els entenrie a tobar, e axi dona.l'n per la dita raho per tal com cercha los dits mals feytors per a mesió, 6 sous" (294)

I en d'altres ocasions eren els auxiliars del batlle o veguer, segons fossin de la vila o de la vegueria, i aquells, després de fer una primera indagació o constatació amb un poder, es preocupaven del cas. En l'exemple de l'incendi de Puigredon en Penco Fuster va ser detingut pel Consell:

"(va ser posat) en ma e poder del batlle, lo qual batlle ha feta sa inquisició e procés, lo qual ere stat acordat que huy per lo mati posas la inquisició en Conseyll, e per aço los pahers han manat Conseyll (".

Però d'aquesta manera es retardava la confecció del sumari:

"dix que ell (el batlle) ara de present mestre l'om en conseyll mas encara hia a penre II o III testimonis los quals haura preses per tot aquest present dia" (295).

Si això passava un 8 d'agost, el dia 31 encara no s'havia decidit res, i el Consell amenaçava al batlle en aplicar ell mateix la justícia si es que el batlle se n'inhibia (296). Per tant, el presoner estava en poder del batlle o el veguer fins que aquests els lliuraven al Consell perquè decidís. Probablement la cort d'ambdós oficials estava prou acondicionada per retenir-hi presoners. El rodament i els altres turments, en canvi, sabem de cert que es feien en una torre del Castell reial, i el penjament en unes forques que s'hi habilitaven.

L'plicació de turments, que hem documentat en els nostres textos, era un moment important dins del sistema processal en el

-
- 293 AHCC Consells 1388, 64r.
294 AHCC Clavera 1337, 32r.
295 AHCC Consells 1388, 64r.
296 AHCC Consells 1388, 69r.

sistema del Dret Comú (297). El mer imperi contemplava la pena de mort, la pèrdua o mutilació de membres, el bandejament, i altres possibles penes greus. Són precisament els crims castigats amb aquestes penes corporals majors els que, segons el Dret Comú, permeten d'aplicar el turment a l'acusat o als testimonis resistents. De fet el turment podia donar-se en dos casos diferents. Per arrencar una confessió al propi reu, i aleshores es tracta del turment "ad eruendam veritatem", o bé se l'aplica a algun testimoni del cas per tal de fer valdre com a prova allò que manifesti i així possibilitar la condemna d'una altra persona, i aquest seria el turment "in capita sociorum". Per tant, el turment, més que no una pena, acostumava a ser una prova supletòria que s'aplicava en un moment determinat del procés: "el acusador alega de bien probado: y si lo está pide se condene el reo definitivamente: y si no lo está pide se le dé tormento, de que se da traslado al reo, y se concluye la causa, y conclusa, constando de ella, que no hay plena probanza para condenar en la pena ordinaria al reo, sino otra menor suficiente para dar tormento en caso y contra persona, que se pueda dar, el juez puede y debe mandar darle, ora proceda de oficio, ora á pedimento de parte, ora se pida por ella, ó no se pida, porque ántes de este tiempo no puede constar legítimamente de los méritos de la causa" (298). D'altra banda, i així ho expressa DOU quan recorda Ulpia, només calia servir-se del turment quan el reu estava tant carregat d'indicis i probes, però insuficients, que només mancava la confessió.

Hem vist que després de passar per la roda i ser "prest" a turments, alguns inculpats eren penjats en les forques. Els encarregats de l'execució -tant els turments com la mort- eren

---

297 El paper del turment dins el procés del Dret Comú es pot veure a Ramon LAZARO DE DOU Y DE BASSOLS: Instituciones del Derecho Público General de España con noticia del particular de Cataluña y de las principales reglas de gobierno en cualquier estado, 9 vols. (Madrid, 1800; edició anastática per Banchs Editor, Barcelona, 1975); vid. 3. 5. 19. 8. 1-6 (t. VIII, p. 277-303). D'altra banda, el sistema processal vigent a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana es pot resseguir en bona part en el judici del cavaller i l'alcavota començat el 1410 a Barcelona, i publicats els documents per Jaume RIERA I SANS: El cavaller i l'alcavota. Un procés medieval, (Barcelona, 1973). Respecte del turment en el procés penal, poden veure's, entre d'altres, P. FIORELLI: La tortura giudiziaria nel diritto comune (Milano, 1953-1954); i Francisco TOMAS Y VALIENTE: "Teoria y práctica de la tortura judicial en las obras de Lorenzo Matheu y Sanz (1618-1680)", AHDE, 41 (Madrid, 1971), 425-481.

298 LAZARO DOU Instituciones de Derecho Público General, 3. 5. 19. 8. 1. (t. VIII, p. 277-278), recollint Cuna Filipica: Juicio Criminal, 16, 1.

auxiliars de la cort del batlle o del veguer. En el cas d'en Bort d'Aguilar, per exemple, cinc missatgers del batlle van participar en els tres dies que duraren els turments, i cobraren a raó de 12 diners cada dia cadascun d'ells. En d'altres ocasions es mencionaren els saigs del veguer, que actuaren el dia del rodament i el del penjament. Per tant, en aquesta darrera fase del procés sembla que el Consell no hi intervenia directament, tot i que podia estar present en l'execució que era dirigida pel batlle i el veguer.

De la duresa de la sentència en són fidel exponent aquestes poques notes que hem pogut recollir. La comptabilitat municipal-la qual cosa ens indueix a presuposar alguna mena de responsabilitat del Consell en aquesta matèria- va anotar minuciosament les despeses que ocasionava l'execució de la sentència. La tortura i execució d'en Segarra el 1337 va seguir aquests passos (des de la perspectiva dels dispendis gastats): convocar Consell; comprar una corda; fer crida pública; portar i tornar l'escala de les forques; lloguer dels "trompadors" aquell dia; remuneració dels saigs per a l'execució; lloguer d'un mul per dur l'inculpat a les forques; i llegir una altra crida pública (299). Les execucions públiques tenien per finalitat oferir espectacle, festa, diversió excepcional, intimidació i exemple, i infondre sensació de seguretat i de confiança en les autoritats.

Ja hem vist que abans de l'execució el pres era torturat, i de vegades més d'un cop. Tormentar dues vegades un mateix individu en una mateixa causa era autoritzat pel Dret Comú, però el dret de Catalunya, segons indica DOU sense localitzar-ho cronològicament, no permetia el doble turment (300). L'any 1376 es feien fer uns guants per tormentar uns lladres jutjats i abocats " a tots turments". Però l'acció no acabava encara amb el penjament de l'inculpat. Sembla ser que els cadavers havien de romandre alguns dies penjats a les forques, cosa que ocasionà més d'un conflicte. El 1337 es decidia d'enterrar dos cossos que el vent havia enderrocat de les forques (301), i també, i en un altre cas, buscar qui havia despenjat a en Roure abans del termini reglamentari (302). Aquesta pràctica motivada probablement per escarmentar el personal, es va aplicar inflexiblement i inexorable segons es desprèn d'un episodi de 1376. Es tractava de l'execució de dos individus que, trobats amb

---

299 AHCC Claveria 1337, 22v.

300 LAZARO DE DOU Instituciones del Derecho Público General, 3. 5. 19. 8. 3. (t. VIII, p. 290-291).

301 AHCC Claveria 1337, 24r.

302 AHCC Claveria 1337, 17v.

tasses i estris d'argent, eren de reputació dubtosa i sospitosos de robatori. Interrogats pel batlle i lliurats al Consell, són tots dos exposats a turments; la documentació no explicita que també s'hi trobés present l'assessor lletrat, tal com era preceptiu. Primer en feren rodar un dels dos, fins que acabà a les forques, i després el segon seguí el mateix camí. Sembla ser que a Montserrat Eimeric el turmentaren dues vegades, fent-lo passar per la roda en tres ocasions. Però els textos, breus i imprecisos, no indiquen en cap moment si la roda s'aplicava com a pena infamant prèvia a l'execució capital, o bé s'aplicava com a turment en el moment processal de l'interrogatori. Romiro Carreu, l'altre, una vegada penjat havia "caigut de les forques e fos versemblant que qualque persona li agués segat lo dogall (...)". Batlle i Consell decideixen tomar-lo a penjar, i paguen de nou les despeses que això ocasiona. Però al vespre tornen a segar la corda i el cos mort torna a caure. A aquelles hores, en no trobar ningú que tornés a penjar el cadàver, hagueren de pagar a dos missatgers del batlle perquè vetlessin el cos tota la nit perquè les bèsties no li mengessin la carn. De dia, el penjaren de nou ja que encara no feia quatre dies del judici (303).

Tornem a l'origen del problema que ens ocupa: la jurisdicció criminal exercida pel municipi. Com s'ha pogut observar, l'actuació dels oficials reials i la dels representants del Consell està considerablement entrelligada; sobretot en la indagació inicial i potser també en l'execució de la sentència. El gruix de la instrucció pertany al batlle o veguer amb els seus assessors tècnics, i la sentència és matèria exclusiva del Consell. Però aquesta asseveració tan senzilla es complica si ens formulem la vella pregunta de si els prohoms formen part o no del Consell. Comunament s'ha anomenat "jui de prohoms" la capacitat dels prohoms de la vila en la jurisdicció criminal. Si aquesta denominació pot considerar-se vàlida i efectiva el segle XIII, en la centúria següent el municipi està força més organitzat, i els prohoms són un tercer òrgan o nivell -després dels paers i els consellers- difícilment institucionalitzat. Això no obstant, hem de recordar que l'escrivà de la Paeria anotava a les actes de sessions no només els paers i consellers assistents, sinó també tots els prohoms. Quan es jutjava un inculpat l'assistència i comptabilització de prohoms ni minvava ni creixia. A la sessió del 18 de maig de 1332 assistiren tres paers, dotze consellers i vint-i-quatre prohoms. En canvi a la del 5 de juny de 1333 comptem tres paers, nou consellers, i quaranta-dos prohoms. S'hi tracta, a més del judici a Perico Piquer -enllestit ràpidament en el redactat de l'acta-, les ordinacions sobre el luxe del vestir, la contractació de mestres en Gràmatica i lògica, i qüestions d'hisenda local. El fragment referit a la decisió de penjar a l'acusat sols indica que s'adopta "per la major partida del dit Conseyl". El judici inserit en la sessió del 5 de novembre de

1333 presentà una participació de tres paers, deu consellers i uns vint-i-set prohoms. En aquesta ocasió sembla que el judici fou el primer punt de l'ordre del dia, i que havent-lo acabat alguns participants es retiraren i començà la sessió pròpiament dita. El text també indica que Bort Torres fou jutjat en la mateixa Sala de la Paeria. Acabat el judici únicament van retirar-se un paer i uns cinc prohoms. Respecte de la participació dels prohoms en les decisions del Consell, en una altra ocasió ja vam posar de manifest la irregularitat de la seva conducta, o del reflex que en feu l'escrivà a les actes de les sessions. L'anàlisi de dues legislatures consecutives revela dades aparentment contradictòries. Mentre que el 1332 els paers efectuaren onze "consultes" a la resta de consistori i només en una ens consta la participació de prohoms, el 1333 les consultes foren tretze i en totes elles hi intervingueren prohoms, de vegades fins i tot més que no els consellers (304). Dues precisions: a) això és el que reflectien les actes confeccionades per l'escrivà; b) les "consultes" no eren votacions amb caràcter vinculant, sinó tempteigs que propiciaven els paers, graciosament, i a títol informatiu i indicatiu. Per tant, la participació de prohoms s'ha d'entendre dins d'aquestes coordenades.

D'altra banda, fins a finals de segle XIV tenim indicis de l'existència del Consell General, convocat de tant en tant amb aquest mateix nom. Aquest aplec General, però, tenia per objecte ratificar o prendre decisions que afectaven de forma especial tota la comunitat. En cap cas l'administració de justícia no va merèixer una reunió d'aquesta mena, sinó que, com hem vist, es feia en sessions ordinàries del Consell (305)

Finalment, hem de recordar que un dels textos reproduïts indica que "los dits paers, e conseylers e prohomens damunt dits dixeren de llll en llll així com es acostumat, que fos pres a turments (...)" (306). No hi ha dubte, doncs, que els prohoms participaren activament en el dictamen de les sentències, com a part integrant del Consell. El que ens questionem ara, és: quins prohoms podien participar-hi, i qui i com els elegia? A la sessió que ens oferí l'anterior notícia hi assistiren 3 paers, 12 consellers i 24 prohoms, i el veredicté l'emiten de quatre en quatre, segons era costum.

Suposant que en totes les sentències hi participessin els prohoms, com era el cas del 5 de juny 1333 s'observa que a totes

---

304 TURULL El règim municipal de Paeria 74-77

305 Respecte del Consell General vid VI 1 i 2 d'aquest mateix treball.

306 AHCC Consells 1332-1333, 13r

hi ha una assistència diferent que difícilment obeeix a cap lògica. També renunciem a especular amb el fet que 3 paers, 12 consellers i 24 prohoms siguin tots nombres múltiples de tres. Cosa que podria donar lloc a suposar alguna relació de representativitat per les tres "mans". Però comptabilitzant l'assistència d'altres sessions i davant l'evidència que els membres del Consell provenien dels "quarters", i no de les mans, aquella suposició no té cap cos

Per tant, ens inclinem a pensar que en les sentències que dictava el Consell en matèria criminal hi participaven tants prohoms com assistien a la sessió. Hem de tenir present que aquella jurisdicció criminal ni tenia res d'excepcional, ni suposava una originalitat pel Consell. El municipi jutjava un delictes criminal igual que resolva un problema fiscal. El judici, com activitat genuïna i natural i pròpia del Consell, no deuria despertar una atenció especial que augmentés el nombre dels prohoms. Ja hem vist també que sovint era un punt més dels que es tractaven en una sessió. Aquesta "naturalitat" a l'hora de jutjar crimiñosos ens fa pensar que el nombre de prohoms que hi participava no estava limitat (307)

Però si la jurisdicció criminal estava en mans del Consell tant per la força del costum, com pel nou marc legal fixat, no és menys cert que al llarg del segle XIV s'enregistraren alguns intents del poder reial per sotstreure al municipi la seva jurisdicció en aquella matèria. Com hem dit abans el fet que el Consell participés en la justícia criminal no vol dir que tingués competències judicials importants. La justícia important, des d'un punt de vista de rendibilitat econòmica era la civil. La

307 Però una cosa és convenir que hi tenien accés tots els prohoms, i una altra de molt diferent es posar-se d'acord en el contingut social, polític i econòmic de la denominació "prohom". Algun document esmentà, sense referir-se explícitament als prohoms "habitatores ville predictae universitatem ville ipsius facientes et representantes ut maior sanior ac potior pars ipsius universitate et singulorum de eadem" (AHCC Fons Notarial Jaume Ferrer Llibres, 1359 oct 9 1360 agost 9 21r. El principi canònic de la "maior et sanior pars" sembla que prové de la regla de Sant Benet. El capítol LXIV que tracta de la institució de l'abat indica "En la institució de l'abat s'ha de tenir sempre per norma que sigui constituït aquell que tota la comunitat s'hagi elegit de comú acord segons el temor de Déu o bé només una part de la comunitat ni que sigui petita però amb més bon criteri" (Regla de Sant Benet Amb proleg i glosses per a una relectura de l'abat Cassià M. Just, Barcelona 1981 cap LXIV p. 133). El principi de la major i més sana part l'hem observat ja anteriorment, en el marc del Consell General al cap VI 2.2 d'aquest mateix treball)

jurisdicció sobre delictes contra la propietat i sobretot els polítics i religiosos no estava en absolut en mans del Consell.

A més a més d'aquells incidents entre el municipi i un veguer de Cervera que havia infringit els privilegis locals, l'any 1333 també constatem d'altres friccions. La primera no afecta la jurisdicció del Consell, sinó algun aspecte del procés judicial envers els criminals. Si no podem parlar d'usurpació de jurisdicció, si que podem fer-ho d'interferència dins una matèria competència del Consell, el qual s'expressava com segueix

"Item com un contrast fos entre Nos d'una part, e lo veguer e lo batle de Cervera de l'altra, per tal com els deyen que segons les ordinacions de les Corts de Muntblanch, los prohoms de Cervera no podien condemnar ruyt ladre ne altre criminos a turments si no e'en primerament reebuts lurs deffeniments. E izzo dixessen contra custuma e usanza antiga de la vila. Nos escrivim a l'honrat na Arnau za Morera vice-canceller del senyor Rey que fos sa mercé que si lo veguer ni no batle escrivien al senyor rey d'aquestes coses, que faes per manera que nostres costums e usanzas antigues nos fosses servades (...)" (308).

Per tant, eren el veguer i el batle els qui intentaven modificar un aspecte del procés d'acord amb la legislació de les Corts. Fos com fos, el Consell apreciava que aital ingerència vulnerava la "Custuma e usanza antiga de la vila". En aquest sentit hem d'observar que no es tractava pròpiament d'un enfrontament monarquia-municipi, sinó de la incidència del Dret Comú que, recolzat pel rei i els seus delegats, entrava en fricció amb els costums de la comunitat. L'element simptomàtic en aquest cas era la defensa d'un acusat en causa criminal abans de ser torturat. El procés en Dret romà oferia garanties per l'acusat mitjançant l'obligació d'atendre les proves aduïdes i per tant ser atesa la defensa de l'inculpat. Si el jurista romà es preocupava sobretot de les qüestions de dret, del procés "in iure", l'advocat en canvi prestava major atenció a la matèria de la prova dels fets (309). Segons el costum antic que es referenciava, sembla que el Consell podia condemnar un acusat a turments sense haver de ser escoltada la seva defensa. No es tractava, per tant, d'un linxament, ni tampoc d'un individu

308 AHCC Claveria 1333, 40v

309 MURGA: Derecho romano clásico II. El proceso (1980), 312 i ss; 331 i ss. Juan IGLESIAS: Derecho romano. instituciones de derecho privado (Barcelona, 1958), 171-196; Joan MIQUEL: Curso de Derecho romano (Barcelona, 1987), 57-66

agafat "in fraganti", ja que aquest extrem ni es recull ni tindria sentit quan es manifesta la voluntat de torturar-lo. El delictes comés "in fraganti" hauria pogut justificar l'acció al marge de la defensa, però aquest no és el cas. D'altra banda sembla que el batlle insistia que abans de torturar ningú el Consell havia de rebre "lurs deffeniments", a la qual cosa el municipi reaccionava considerant aital pretensió un ingerència en "la costuma antiga".

Hi ha senyals, a començaments del segle XIV, d'una certa "primitivitat" a l'hora d'aplicar la justícia en aquest cas concret (abandonada la hipòtesi del linxament i de l'"in fraganti") No ens ha estat possible d'identificar d'on podia provenir aquella "costuma e usanza antiga" (la tradició visigòtica, que havia perviscut a Catalunya aproximadament fins el segle XI, significava el desenvolupament autònom de l'herència jurídica romana. A través del Liber, el procés romà havia perviscut durant l'alta edat mitjana, fins ser substituït, en allò que encara s'aplicava, pels Usatges, pels primers símbols de Recepció, pel dret del rei, i pels drets especials (municipal i senyorial)

El mateix any 1333 hem documentat dos exemples més que aquests si que manifesten una pugna per la jurisdicció de cada cas. En el primer, és el rei, personalment, qui desitja jutjar Mestre Vidal Borraça, "qui ere encolpat que avie feyts alguns esperiments e rocles, per los quals s'agués alguns dapnatges seguits". El monarca s'adreçava al batlle, que ja havia instruit el cas, perquè li portés Mestre Vidal a Montblanc, on es trobava la Cort reial. Davant d'aquesta pretensió reial "fo sospitat que si l'om ere menat a Muntblanc, que l senyor rey aqui no l volgués punir". El Consell va mantenir les converses amb el batlle, que en aquestes circumstàncies es veia reduït a fer de mitjancer. La proposta del municipi era fer "anar (el batlle) sens lo dit hom al Senyor rey per fer e per tractar ab lo Senyor rey que l'om si justícia mereixie, fos jutjat pel Conseyt de Cervera e punit en aquella mateixa vila ( )" (310). Per tant, el rei i el Consell es disputaven el judici i l'execució del presoner Mestre Vidal Borraça, en poder del batlle, que, com deiem havia incoat "la confessió e inquisició e procès". El batlle va adreçar-se personalment al rei a Montblanc amb el missatge dels paers, que els permetessin de jutjar a Cervera l'esmentat inculpat. Al cap de dues setmanes el batlle ja era de tornada, i, amb el rei atrafegat en d'altres afers, no n'havia obtingut una resposta clara i definitiva, tot i que s'insinuava certa predisposició reial a que l'home finalment fos jutjat a Cervera i pel Consell de la vila (311).

310 AHCC Consells 1332 1333, 65v 66r

311 AHCC Consells 1332 1333, 70v

El segon dels casos que exposem data de començaments de desembre de 1333. Estant a la vila Guillem de Cervelló portantveus del Procurador de Catalunya, per intentar solventar un conflicte sobre l'elecció de paers i consellers, pretenia jutjar dos homes, un en poder del batlle, i l'altre en poder del veguer, "dels quals (presoners) entenés a fer justícies, la qual cosa ere gran lesió de la usança de la vila, car lo Conseyt los degues jutyar segons custuma antiga". El Consell es va mostrar unànime en exigir-li que deposés la seva pretensió, i anunciar-li que alçaria una queixa al rei. A més a més, Guillem de Cervelló sembla que tingué una altra ensopegada amb el Consell quan s'obstinava a fer "assegurar" un veí amb un tal Joan de LLindars (312). El mal estat del document no ens permet de verificar si per "asegurar" el text es refereix a aquell costum, fixat per escrit el 1354, segons el qual "degun vey de Cervera no es tengut de assegurar ne fer pau final ab degun hom strany" (313). Si es tractés d'això, fóra un exemple clar de la vigència i plena validesa del costum no escrit dins l'àmbit municipal, enfrontat, com en aquest cas, amb un oficial representant del poder reial. Es la pugna entre el Dret antic del municipi i el Dret nou i del rei, sota la qual hi ha la voluntat dels ministres del monarca d'eixamplar el seu poder.

Però l'expressió més clara i rotunda d'aquestes dues tendències que encarnaven els delegats del rei i el Consell, es va manifestar l'abril de 1371. Els paers i prohoms de Cervera es queixaren al rei, Pere III, que el batlle i el veguer s'havien fet amb la jurisdicció criminal, "in iudicando criminosos impedire allegantes non iure ordinano hoc facere (...)". Aquesta jurisdicció portanyia, segons els paers i prohoms, al Consell des de temps antic: "Quod cum ipsi ab antiqua consueverint iudicare criminosos omnes delinquentes in villa et vicaria cervarie (...)" La usurpació, aparentment, era obra i producte personal del batlle i veguer ("factis ambitionis celo potius quod iusticer ducti"). El monarca, "considerantes quod non debet per unam viam concedi quod per aliam denegatur", manava immediatament a aquells oficials seus per a que restituïssin la jurisdicció criminal a Cervera i la vegueria al Consell: "fuimus plenarie imformati tam per privilegia dicti universitati concessa, quam cum aliquibus de vestro consilio iudicium delinquencium in villa et vicaria predicta at predictos paciaros et probus homines et non ad vos pertinere". Per tant sembla que el rei no tenia cap responsabilitat en aquella pretensió del batlle i del veguer de tramitar per la jurisdicció ordinària -que era competència seva- aquelles matèries criminals que eren jutjades pel Consell. Es totalment possible que existís innocència reial, però això no

312 AHCC Consells 1332-1333, 104 bis v-105r

313 AHCC Pergamins s/n; LP 1354 setembre 27, 30r-32r.

canvia en absolut el plantejament del conflicte (314). El cas es que poc a poc la jurisdicció ordinària, en mans del rei, s'anava apropiant del terreny que encara no controlava. Ja ens vam adonar d'aquella fricció respecte el judici en causes criminals dels jueus. Ja hem vist repetidament que el Consell participava en la instrucció del cas i dictava sentència als encausats, però que la possessió de l'inculpat, la instrucció del cas i l'execució de la sentència eren aspectes que pertocaven batlle-veguer. La pròpia tendència i inèrcia empenyia aquells delegats del rei a ocupar la parcel·la jurisdiccional que encara els era vetada. L'episodi de 1371 és un símptoma que mostra que la pugna per la jurisdicció criminal estava viva, i que de fet era gairebé la darrera parcel·la de jurisdicció que restava en mans del Consell. Tant es així, que aquesta ratificació del rei de 1371 va ser inclosa pel Consell dins el Llibre dels Privilegis, sota el títol "De iudicar criminosos" (315).

D'altra banda, l'interès del Consell en intervenir en aquells assumptes que afectaven els veïns de la vila, va dur-lo a intentar "incidir" en la jurisdicció eclesiàstica, o si més no, fiscalitzar-la quan algun veï se'n sentia perjudicat. L'exemple més clar és el de 1388, arran de l'incendi de la casa, hort, forn, teules, i llenya d'en Pere de Puigredon (316). El Consell, el batlle i el veguer van compartir la investigació. Un dels inculpats era Pere Llorenç, gendre del mateix Puigredon. L'altre era Pericó Fuster, clergue conjugat. Si la jurisdicció del primer d'ells no oferia problemes, en canvi amb Fuster la cosa era diferent. Durant un temps s'especulà qui tenia jurisdicció sobre ell, ja que la constitució de Tarragona manava que qualsevol clergue conjugat haurà de ser jutjat per un tribunal eclesiàstic i estar sota les ordres del Degà. Ni el Consell ni el batlle no es refiaven de l'eficàcia i el vigor d'aquella jurisdicció en el cas concret que els afectava. A més a més, també consideraven que el fet assentaria un mal precedent i un mal exemple precisament en un moment "qui venen aquestes morts qui son en algunes partides e lochs prop d'açen (...)". De totes maneres el Consell

---

314 Cal contemplar també la possibilitat del suborn. El rei no sempre decidia les coses personalment. Per governar ja tenia els seus oficials que procuraven sempre d'eixamplar les seves jurisdiccions i, per tant, els beneficis econòmics. Un canvi tan radical d'opinió no necessàriament s'ha d'entendre com que el rei ha cridat a l'ordre els seus oficials. També pot tractar-se d'un suborn dels oficials. En tot cas, aquests sempre se'n beneficiaven: o competències, i per tant diners, o només diners (en aquest cas, en tractar-se de matèria criminal, la competència tenia poca importància)

315 AHCC LP 1371 abril 18, 86v

316 AHCC Consells 1388, 67v

no va tenir altre remei que admetre que la justícia aplicable a Pericó Fuster depenia del Degà. Això no obstant va decidir que no lliuraria el pres ni es desentendria del cas, sinó que admetent la jurisdicció eclesiàstica faria un seguiment del procés per garantir que el culpable rebés la sentència que meresqués. Respecte del primer inculpat, el gendre de la víctima, el Consell gaudia de la jurisdicció criminal tal com ja hem observat en d'altres ocasions. Incoat el cas pel batlle, el Consell jutjava l'inculpat i dictava la sentència: que "si volgues (...) renunciar a la muyer sua ço es que.s pertissen e que tornàs l'exovar al dit Pere de Puigredon, e que fessen pau final". Si l'inculpat no s'avenia a aquesta proposta-sentència, aleshores li aplicarien justícia molt rigorosament per a que servis d'exemple.

De manera que, tot i l'autonomia i el privilegi de les ciutats, el Consell que gaudia de la jurisdicció criminal -entre jueus i cristians-, no podia intervenir en un altre estament que no fos el ciutadà. Eclesiàstics i nobles de la vegueria (no veïns) restaven exclosos de la competència judicial del municipi en matèria criminal i civil.

Finalment hem reservat un cas força interessant, que no afecta tant la jurisdicció civil i criminal al municipi, sinó la defensa que fa d'algunes pràctiques o institucions jurídiques particulars. Es prou conegut que els costums locals escrits només són una petitíssima part del conjunt de normes consuetudinàries vigents en una comunitat a la Baixa Edat Mitjana. El cas que ens ocupa evidencia el següent: la vigència del costum -millor dit, alguns costums- a mitjan segle XIV; els intents de vulnerar-lo i reduir-lo -directament o indirecta- per part dels agents del poder reial; la fixació escrita en forma de sentència, ratificació, reconeixement, etc, que obeeix, precisament, a les dificultats en que es trobava en alguns casos l'aplicació d'un costum local determinat.

El conflicte fa referència a "la costum de Cervera", en virtut de la qual "degun vey de Cervera no sie forzat de assegurar ne fer pau final ab persones estranyes" (317), i es va produir a finals de juliol de 1354. Ponç de Graells, veí de Cervera, va ser detingut per alguns individus de Tàrraga a fi i efecte que els presentés seguretat i els fes "pau final". Graells, però, al·legava que no era costum ni observança dels veïns de Cervera d'establir pau final amb d'altres homes que no fossin de la vila.

El cas va passar a la jurisdicció de Pere de Montcada, conseller del rei i Procurador General a Catalunya. Però com que

---

317 AHCC LP 1359 desembre 20, 91v-92v, LP 1359 desembre 18, 32r-32v.

tenia molta feina i estava malalt, va nomenar lloctinent seu en l'ofici de Procurador General a Ramon de Planella. Aquest, juntament amb un assessor, el jurista de Cervera Jaume Cardona, entendria en inquisicions i causes civils i criminals, i després d'escoltar les parts hauria de dictar justícia i emetre una sentència. Amb aquesta intenció, Pere de Montcada es va adreçar als oficials reials perquè reconeguessin la jurisdicció delegada en les persones de Planella i Cardona.

Amb una lletra datada el 26 d'agost de 1354, i adreçada als instructors del cas, els paers de Cervera, un nodrit nombre d'influents prohoms de la vila, i el mateix Ponç de Graells exposaven el cas: Ponç de Graells no havia volgut firmar la pau dels Aguilons de la vila de Tàrraga, motiu pel qual fou detingut, cosa que anava contra els costums i usances de Cervera: que ningú (de la vila) era obligat a fer pau final amb cap home estranger. En conseqüència demanaven que Graells fos descarregat de les acusacions de què era objecte. Amb aquest document compareixen tots aquells individus de Cervera davant Planella i Cardona el 15 de setembre. Rebuda la informació i assabentats de les usances i costums antics de Cervera, els instructors convoquen la representació de Cervera per al dia 27 del mateix mes de setembre.

Aquest dia Ramon de Planella expressava que li constava el següent:

"talem fuisse et esse consuetudinem et usanciam actenus observatas in dicta ville, videlicet quod nullus habitator vel vicinus eiusdem ville tenetur aut potest consuevit iniutus compelli ad dandum securitatem vel pacem faciendam alicui seu aliquibus aut cum aliquo seu aliquibus hominibus non habitatori vel habitatoribus vicino vel vicinis eiusdem ville Cervarie in ipsa tamen villa habitantibus idcirco assidente nobis ( )"

En definitiva, Planella i Cardona determinen que els dits costums i usances foren i han de ser observats per Ponç de Graells i altres habitants de Cervera, i mai l'esmentat Graells no ha de ser pressionat ni manlevat per aquest fet. La sentència era dictada a Cervera a la casa de Sant Antoni el 27 de setembre de 1354, i hi foren presents dos paers, diversos prohoms de la vila, Ponç de Graells, i els cinc testimonis que foren sol·licitats.

Com ja hem comentat d'altres vegades, es particularment interessant el fet que la documentació que genera la sentència va ser inclosa de forma unitària en el Llibre dels Privilegis. D'aquesta manera allò que fins aleshores era un costum no escrit,

es plasmava i cristallitzava en forma de sentència escrita, amb valor de pràctica o costum aplicable i vigent.

La confirmació d'aquest costum antic de Cervera va ser reiterada. Primer que res la sentència emesa el 1354 per Ramon de Planelles, lloctinent delegat per aquest cas del Procurador General de Catalunya, i Jaume Cardona, assessor jurista. Els diferents documents de la sentència estan encapçalats per una sola rúbrica:

"Sentencia per la qual es declarat que degun vey de Cervera no es tengut de assegurar ne fer pau final ab degun hom strany" (318)

L'any 1355 ens consta de nou la notícia de la sentència en un volum de Claveria (319). I a la Cort de Cervera Pere III va ratificar en dues ocasions l'esmentat costum: el 18 de desembre de 1359 en forma de "letra confirmatòria", de la sentència de 1354, i dos dies després, el 20 de desembre, com a privilegi (320). A més a més, l'any 1363 a la Cort de Montsó, el mateix Pere III autenticava tots els privilegis i documents que contenia fins aleshores aquell Llibre dels Privilegis (321), entre els quals es trobava la sentència de 1354, la lletra confirmatòria i el privilegi posterior.

D'altra banda, les circumstàncies polítiques i militars que envoltaren el regnat de Pere III l'obligaren, com es pot dir que passà a Montsó el 1363, a garantir els privilegis i costums de les ciutats catalanes. El mateix Llibre dels Privilegis recollia res d'aquestes circumstàncies on es reconeixia la vigència del Dret municipal.

Així ho expressava el febrer de 1337 des de Castelló de Borriana:

"Que no sie feyt preiudici a Costitucions de Catalunya ne a privilegis e libertats de

---

318 AHCC Pergamins s/n; LP 1354 setembre 27, 30r-32r

319 AHCC Clavena 1355, 55v

320 AHCC LP 1359 desembre 18, 32r-32v; LP 1359 desembre 20, 91v-92r, respectivament.

321 Sobre el tema, recentment, TURULL CANELA "El Llibre dels Privilegis de Cervera (1360) introducció històrico-jurídica i rúbriques dels documents"

calcunes ciutats, viles e lochs de Catalunya (...)" (322).

El 1353 amb motiu de l'erecció del comtat de Cervera:

"no sie feyt preiudici a la franquesa de la questa, ne a privilegis ne a altres libertats que la vila haye" (323).

I de nou a les Corts de Cervera de 1359:

"Que per no do feyt al molt alt senyor 'rey per raho de la guerra de Castella, no sie feit degun preiudici a usus ne a custums de deguna ciutat, vila o loch de Catalunya" (324)

6.6. LA JURISDICCIO REIAL INFERIOR

Cal recordar que la jurisdicció reial inferior estava a càrrec, a Cervera, del Veguer, el Batlle, i el Curia o Cort. Les tres institucions, que van néixer i desenvolupar-se amb vida pròpia, s'unificaren en dues de soles a partir de finals del segle XIII: Veguer i Batlle. La figura del jutge ordinari Curia o Cort s'associà i es confongué a Cervera amb la del Batlle, i no amb la del Veguer, com va passar a d'altres llocs (325)

Ja hem assenyalat aquella referència de LALINDE de 1285 sobre el "baiulo et curie Cervarie (...)" (326), a la qual ategim la de GIMENEZ SOLER: "Facimus et constituimus vos (...) iudicem et assessorem, curie et baiule Cervarie" (327). També Prim BERTRAN ratifica aquella fusió amb el "compte del honorat en Bernat Gili, Batlle e Cort de Cervera (...)", que exerci en el càrrec l'any 1354. El mateix títol ostentava Antoni Cabrera per

---

322 AHCC LP 1337 febrer 22, 10v-11v

323 AHCC Pergamins s/n; LP 1353 juliol 15, 64v-66v.

324 AHCC LP 1359 desembre 20, 91r-91v

325 LALINDE "El 'Curia' o 'Cort' ..." 196 i ss

326 LALINDE "El 'Curia' o 'Cort' ..." 196

327 ACA Reg Can 46, 138r. GIMENEZ SOLER El poder judicial, 41, nota 4.

1356 (328). La documentació notarial de mitjan segle XIV insisteix en la identificació entre batlle i Cúria o Cort, ofici que desenvolupava Arnaldo de Mecina l'any 1352 (329).

Aquesta fusió institucional té efectes importants pel que fa a la jurisdicció del batlle en el municipi on radica. D'una banda, Tomàs de MONTAGUT ja va posar de manifest que la defensa dels interessos patrimonials del rei -que era la funció bàsica i originària del batlle- implicava també defensar els interessos jurisdiccionalns (330); d'una altra, el batlle del segle XIV assumia i s'afegia la jurisdicció ordinària heretada del Cúria o Cort, amb qui s'identificava. En aquest sentit és ben coherent que el batlle tingués els serveis d'un o més juristes que fent d'assessors actuaven de jutges, cosa que es desprèn -la igualtat entre jutge i assessor- d'aquella nota de GIMENEZ SOLER.

El Batlle i Cort entenia en causes civils i criminals. En aquestes últimes el veiem actuar quan la pena era pecuniària, mentre que en penes de càstig corporal, mutilació o mort, la jurisdicció passava al Consell. En aquest sentit ja ha quedat prou clara la tasca del batlle i del veguer quan la jurisdicció pertocava al municipi. Aleshores els oficials reials retenien els acusats, instruïen el sumari i participaven en l'execució -que no decisió- de la sentència. La jurisdicció civil i criminal del batlle en els termes expressats incloïa totes les combinacions possibles entre jueus i cristians (331).

En el sistema processal del Dret Comu, que era el propi de la jurisdicció ordinària dels oficials del rei (332), el paper de

---

328 BERTRAN "Els jueus en els llibres del batlle i cort..."
191

329 AHCC Fons Notarial, Cervera Pere Cortes, Manuals 1352-1357.

330 Tomàs de MONTAGUT i ESTRAGUES "El Baile General de Catalunya (Nctas para su estudio)" Hacienda Publica Española 87 (Madrid, 1984), 81-82. . 81-82.

331 BERTRAN "Els jueus en els llibres del batlle i cort..."
193-194.

332 Sobre la problemàtica a l'entorn de l'aplicació del Dret Comú a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana ens remetem una altra vegada a Aquilino IGLESIA FERREIROS La creación del Derecho Una historia del Derecho español Lecciones 3 vols (Barcelona, 1988), II, 376-423

l'assessor era molt important (333). Els magistrats que no eren lletrats, que eren la majoria de batlles i veguers, sempre estaven assistits, a la seva cort, per un assessor (jurista), que era el qui abordava tècnicament els casos que es plantejaven. Els assessors, que havien de ser majors de vint-i-cinc anys i ser doctors, llicenciats o batxillers en lleis i canons en una Universitat o Estudi General, no són magistrats, i per tant no poden administrar justícia. El seu ofici consistia en donar consell tant en la preparació dels actes com en les sentències, però no van faltar els casos en que calgués limitar l'actuació d'alguns assessors que exercien jurisdicció per si. Això no obstant, en causes criminals i quan podia imposar-se pena corporal, no es podia fer declaració ni sentència si no era amb el dictamen i el parer de dos doctors en dret, o d'un sol doctor, i batxiller aprovat que hagués practicat com a mínim quatre anys; les causes civils greus es comparaven en aquest sentit a les criminals, de manera que la sentència feta sense seguir aquests requisits no era vàlida. Per tant, i ja en tenim testimonis des de l'any 1228 (334), els magistrats no lletrats no podien fer cap actuació processal -si, però, en matèria de govern- sense un assessor lletrat (335). El batlle no lletrat només tenia llibertat per nomenar l'assessor -quan no en tenia un de fix- i per conformar-se o no amb els seus dictàmens. A canvi el batlle no era responsable de les irregularitats i maleses comeses per l'assessor. Apart d'aquest assessor lletrat, fixe entre els seus assistents, el batlle podia nomenar-ne d'altres per a casos especials: "Baiulo Cervarie quod assignet iudicem idoneum et non suspectum in causa apellationis ( ) super iuribus castri de Montepavone (...)" (336)

---

333 El paper de l'assessor en el procés del Dret Comú pot resseguir-se a Ramon LAZARO DE DOU Y DE BASSOLS Instituciones del Derecho Público General..., Particularment 1. 9. 9. 2. (t. II, p. 4-5, 35-37), 1. 9. 9. 45. (t. III, p. 7-8)

334 Jaume I a la Cort de Barcelona de 1228 "A la per fi ab inviolable Constitució statum, que ls nostres Veguers no comencen a questio, o a torments, sens coneixença de jutge, o manament de Princep" (CYADC I, 1, 48. 6)

335 Respecte de l'ofici de Veguers, sotsveguers, batlles, sotsbatlles, cap de guardes, i altres oficials temporals, i del jurament que ells i altres han de prestar a la Cort de Montsó de 1289 s'establí el següent. "Item, que no gos en res jutjar, ne proceir en la causa o plet, sens coneguda de jutge, o de assessor" (CYADC I, 1, 48. 9)

336 ACA Reg Can 46, 202 r GIMENEZ SOLER El poder judicial... 41, nota 5

Malgrat la importància que tenia l'assessor en el procés judicial, aquesta figura no va existir de forma sistemàtica en totes les corts de batlles i veguers. Si més no teòricament, Jaume II havia disposat a la Cort de Barcelona de 1291, que no hi hagués assessors allí on no fos acostumat d'haver-n'hi (337). Hom podria entendre aquesta disposició, tant pròxima al capítol de cort de 1283 on els estaments exercien un relatiu control de l'activitat legislativa del rei, com una concessió a les viles i ciutats que veien en un assessor format en el Dret Comú un motiu de preocupació per l'encariment de la justícia i pel desconeixement que el poble tenia d'un dret tant tècnic com el romà. Això no obstant, i potser pal·lesant la inevitable penetració del Dret Comú dins la societat del moment, en la Cort de Girona de 1321, i a petició de la pròpia Cort, el rei accedia a autoritzar l'activitat d'un assessor a la cort del Veguer a Vilafranca, on no era acostumat d'haver-n'hi (338)

L'abril de 1372 "(...) per zo com lo dit batlle no ha asesor e dupte en fer justícia", el Consell assumí la iniciativa i la responsabilitat davant la disjuntiva de si Pere Martí havia de pagar aquesta o no (339). El Consell no tenia jurisdicció per decidir-ho, però la inhibició i indecisió d'un batlle mancat d'assessor va provocar aquella actuació. L'agost del mateix any veiem actuar el batlle a requeriment i instància del Consell, respecte d'una multa coactiva al conseller Jaume Sabater a fi i efecte que autoritzés la venda d'un censal (340) decisió que pel que sembla necessitava l'aprovació de tot el Consell, i originàriament del Consell General (341)

---

337 "Algun jutge Ordinari, o Assessor no sie mec, la hont no son acostumats de esser: encara no puxan esser en degu loc perpetuats, ans aquels qui ara son perpetuats, nisquen de continent" (CYADC I, 1, 49, 1).

338 "Ordenam, e statum a supplicatio de la Cort, que en la Vegueria de Vilafranca hont no ha acostumat de esser Assessor, sie posat per nos Assessor, no contrastant lo Capítol començut en la primera Cort per nos celebrada en la Ciutat de Barcelona, lo qual comença, Algun jutge Ordinari, o Assessor no sie mes, etc Entenem empero, volern, e declaram, que lo demunt dit primer Capítol romanga, e sie en sa força, e fermetat en tolas las otras cosas" (CYADC I, 1, 49, 2)

339 AHCC Consells 1372, 24

340 AHCC Consells 1372, 35v

341 Vid una altra vegada el Consell General a V 22 d'aquest mateix treball

La inhibició o fins i tot absència dels oficials reials a la vila en certa mesura hauria de beneficiar el Consell, que es veia obligat a reforçar la seva tasca no només normativa sinó també judicial. El caràcter personal dels oficials, però sobretot les circumstàncies difícils que es deuen viure en alguns moments, van arribar a provocar una mena de buit en la pràctica jurídica pròpia del veguer i del Batlle. A començaments de setembre de 1395 el Consell lamentava que a la vila havent-se'n anat el sots-batlle, ara només hi romania el nebot del veguer (que pel que sembla també ocupava algun càrrec). Coincidint tantes absències amb el temps de les veremes el Consell decidí de comunicar per escrit la situació en que es trobava la vila al veguer, al sots-batlle i a l'assessor. D'aquesta manera el Consell no es responsabilitzava de qualsevol "sinistre" o mai que es pogués donar a la vila a causa de la manca d'oficials (342).

Pel que fa al Veguer, a més de tot el que ja s'ha dit, sols cal precisar que al menys a Cervera no va confondre's amb el Cúria o Cort, i que en l'exercici de la jurisdicció ordinària entenia en causes civils i criminals, amb les mateixes limitacions que el batlle en aquestes últimes. També es fa evident que el veguer només actuava per la vegueria, mentre que la vila de Cervera era pròpia d'actuació del batlle. Hem vist el veguer desplaçar-se a diferents punts de la seva demarcació juntament amb els paers. En d'altres ocasions hi actua a petició del Consell (343); també quan la funció arbitral dels paers no ha obtingut cap resultat i alguna de les parts no era veïna de Cervera sinó de la vegueria (344) i finalment actuant d'ofici essent la universitat una de les parts implicades (345): la cort del veguer tramitava un contenciós entre la vila i Francesc de Manresa el 1373, i el mateix Consell envia al sots-veguer els homes de Pallerols, Sant Antolí, Rubinat, Timor, Sant Pere i Muntpaó perquè reguin només quan els tuqui i no entorpeixin els corrents que van als molins deis de Cervera

Com pot veure's, la documentació i les notícies sobre la jurisdicció pròpia del batlle i el veguer son ben poques. Això es normal, ja que la documentació conservada es la del Consell, i només recull aquelles notícies que suggereixen alguna alteració o fricció entre jurisdiccions

- 342 AHCC Consells 1395, 9v
- 343 AHCC Claveria 1373, 33r
- 344 AHCC Consells 1372, 33r
- 345 AHCC Claveria 1373, 26v, 1376, 38v

6.7. LA JURISDICCIO REIAL INTERMEDIA

La jurisdicció reial intermèdia era responsabilitat del Procurador General de Catalunya fins 1340, i del Governador General en endavant, després de produir-se el canvi de nomenclatura. En ambdós casos comptava amb un Portantveus o "Gerens Vices" que actuava per tot el Principat, amb jurisdicció civil i criminal, que anul·lava, momentàniament, la de la jurisdicció reial inferior. Per l'estudi general de la institució ens remetem a LALINDE ABADIA (346), i ara esmentarem només aquelles actuacions documentades que afectaren l'administració de justícia a Cervera.

La primera intervenció documentada de Guillem de Cervelló com a lloctinent del Procurador de Catalunya data de 1332. En aquesta ocasió la seva presència a la vila tenia per objecte arbitrar en les tensions socials i polítiques entorn del govern local. En aquest sentit pot dir-se que tenia una actuació de caràcter polític, però que s'acompanyava d'una jurisdicció reial, com s'evidencia amb l'amenaça de multar amb 500 sous tothom que "mogues baralla" a la vila (347).

Però normalment va intervenir en la jurisdicció criminal, amb la qual cosa sembla que hauria d'haver entrat en conflicte amb el Consell. A finals de 1333 va participar, amb el Consell, en l'ajusticiament d'en Bernat Vidal, de Sant Vicenç dels Horts. Cervelló ocupava la jurisdicció del Veguer, i el judici celebrat pel Consell, es feia a requeriment del delegat reial (348). En certa manera sembla insinuar-se que el Consell mantenia la seva jurisdicció més formalment que no pas efectivament. En el context de l'avalot contra els jueus el 1349, Gispert de Guimerà, el Portantveus d'aquell moment, va ordenar unilateralment de fer penjar dos homes (349). Igualment pren la iniciativa quan el 1388 uns homes de Cervera havien matat un individu de Rubinat. En aquesta ocasió la universitat era part implicada i acusada amb l'obligació de pagar per la remissió del crim (350).

En una altra ocasió, l'any 1337, actua a Cervera el mateix Procurador General de Catalunya, càrrec que recau en la figura de l'Infant Jaume. El Consell va sol·licitar-li que intervingués en

---

346 LALINDE La Gobernación General.

347 AHCC Consells 1332-1333, 10r

348 AHCC Consells 1332-1333, 107v; Claverna 1333, 41r.

349 AHCC Claverna 1349, 19v.

350 AHCC Consells 1388, 49r.

el contenciós que enfrontava els homes de Pallerols amb la universitat de Cervera per l'afer de l'aigua. L'Infant va accedir-hi fent ús del seu ofici, però no sense abans requerir als paers la jurisdicció per resoldre-ho. Com si es tractés d'una funció arbitral, el Consell va deixar-ho en mans de l'Infant i va esperar la resolució, que li fou favorable (351).

En un epígraf anterior hem fet dilatada referència a l'actuació del Procurador General l'any 1354 quan es posava en dubte la vigència d'un antic costum usat a la vila. El cas havia trascendit la jurisdicció dels oficials reials inferiors i va passar a la jurisdicció esmentada. La instrucció i resolució del cas, però, la va posar Pere de Montcada en mans de Ramon de Planella, que actuà de lloctinent, qui a la vegada va ser auxiliat pels serveis del jurista Jaume Cardona. En aquest cas la universitat, per extensió del seu veí Ponç de Graells, retingut a Tàrraga, era part implicada, i el batlle i veguer no entenien en aquesta mena de causes.

Finalment, una mostra més de la capacitat jurisdiccional -no només en l'administració de justícia- del Procurador de Catalunya, és la insistència que manifestà en voler examinar la comptabilitat municipal de legislatures anteriors. La pretensió deuria ser ben possible ja que el Consell va oferir-li 500 s. per a que desistís del seu interès (352).

6.8. LA JURISDICCIO REIAL SUPERIOR

Per damunt de la jurisdicció del Veguer i el Batlle, i de la del Procurador o Governador General, hi havia la jurisdicció superior, que, en el cas de Cervera, provenia directament del Rei o del Duc. Una vegada més hem d'insistir que aquest no és el nostre actual objecte d'estudi, i si li dediquem un epígraf és per contextualitzar l'administració de justícia en i pel municipi.

L'Infant Joan, que ostentava el títol de Duc de Girona i Comte de Cervera des de 1353 (353), tenia una jurisdicció, que no hem determinat, a la vila. Al costat de les actuacions dels oficials reials, també observem que actuaren oficials de la Cort del Duc. De la documentació coneguda no es despren que exercís la jurisdicció criminal en penes de mort o mutilació de membres;

---

351 AHCC Clavera 1337, 43r, 67r

352 AHCC Clavera 1337, 43r.

353 AHCC LP 1353 juliol 15, 55r-58v

això no obstant alguna acció unilateral deuria envair la jurisdicció del Consell. El 1381 Pere Febrer, lloctinent del Duc, jutjava un home i el condemnava a estar al costell. No hi ha dubte que en aquesta ocasió el delegat del Duc jutjava i també executava la sentència (354).

La segona actuació de l'Infant Joan en tant que comte de Cervera data de 1372, i fa referència al procés que se seguia contra Pere Martí, capità de l'obra dels murs (355). Les notes només fan esment a la instrucció del cas, que en principi corre a càrrec del batlle (en una ocasió cita declarar a 15 testimonis) i del veguer (amb idèntica feina però a la vegueria). Batlle i Veguer incoaven el cas per voluntat del Duc, el qual, arribat cert moment revocà aquella ordre i nomenà un comissari especial que es responsabilitzà de la instrucció. L'elegit va ser Guillem Pujalt, un mercader cerveri amb un llarg bagatge polític en el govern local. Per tant, igual com passava amb el lloctinent del Governador de Catalunya, la jurisdicció reial inferior quedava anul·lada en benefici de la del Duc o el seu lloctinent.

Respecte de l'actuació reial en matèria de justícia, només voldriem indicar la participació d'un jutge del rei -iudice curie?- el 1332 amb jurisdicció penal per imposar una multa de 500 s. a cada conseller que desobeís les seves ordres (356).

D'altra banda, hem observat que, almenys en dues ocasions, el Consell decidia d'adreçar-se directament al rei perquè fes justícia en dos casos en els quals estava implicat el municipi. El 1332 consultarà al rei, després d'haver-lo informat, sobre unes desavinences entre veïns de la vila (357); el 1379 li sol·licita, i també al Duc, que intervingui en cas d'incompliment de les condicions de veïnatge (358).

---

354 AHCC Claveria 1381, 66r.

355 AHCC Clavera 1372, 30v, 32r, 34v, 46r

356 AHCC Consells 1332-1333, 5v

357 AHCC Consells 1332-1333, 55v.

358 AHCC Consells 1379, 29v

7. REPRESENTACIÓ POLITICA DE LA COMUNITAT

La vila de Cervera era una unitat política sotmesa a una sola jurisdicció -la reial-, i la Paeria era la representació institucional de la comunitat. En aquestes circumstàncies, el Consell assumia la representació política de la comunitat envers l'exterior. Els paers, alguns membres del Consell, o comissions elegides pel Consell, ostentaren aquesta representació política.

En el seu moment ja van esmentar aquella primera representació ciutadana en les Corts de començaments del s. XIII. Ara en ple s. XIV, vertebrat institucionalment un règim municipal, el Consell tenia de forma innata la competència de representar la universitat dels habitants de la vila.

No ens extendrem aquí respecte d'aquesta atribució de representació política. Ens permetem de remetre'ns a un capítol anterior en el qual analitzarem els càrrecs existents en el Consell. Dins l'estudi dels càrrecs municipals de caràcter transitori ja vam tenir ocasió de conèixer els que implicaven i tenien per objecte la representació institucional. Amb aquells càrrecs el Consell, i la universitat, era representat davant el Rei, les Corts, el Duc, els Oficials reials, els nobles o feudals, i davant d'altra mena d'organismes públics o privats (359).

---

359 Vid. V. 5.3.2. d'aquest mateix treball.

8. DIVERSORUM

Seria inacabable fer una relació de tots aquells aspectes concrets i puntuals respecte dels quals el Consell tenia competència (360). Per tancar aquest capítol hem decidit d'incloure-hi un epígraf com un calaix de sastre, que ens donés ocasió de constatar molt breument alguna altra matèria d'atribucions del Consell.

Pel que fa al món de la religiositat, només dues referències simptomàtiques. Una ens indica la iniciativa del Consell en organitzar una processó que afectava tota la vila, en el decurs de la qual ningú no podia continuar treballant, i tothom de més de dotze anys estava obligat a seguir un dejuni per pregar la fi d'una sequera que anyell 1333 no deixava créixer el blat (361). D'altra banda, l'abril de 1362, i davant una altra onada de mortaldats per brots de pesta, el Consell decidia de comprar la indulgència per tal de salvar les ànimes dels morts. La transacció, pagada de l'erari públic, es feia amb l'objectiu que la indulgència durés tant de temps com fos possible (362).

Les "necessitats espirituals", per tant, no només eren satisfetes per la institució eclesiàstica sinó que el Consell municipal també hi intervenia activament. Recordem una vegada més la rellevància i el protagonisme total que va tenir el Consell quan es decidiren i s'executaren les obres de l'església de Santa Maria.

També dins del món de l'espiritualitat i les mentalitats hem de fer referència a diverses prohibicions emanades del Consell. Es tracta de les ordinacions de "l'orie", o luxe, en el vestir quotidià. Els paers de 1333 ja havien discutit l'oportunitat d'estendre a Cervera les limitacions del luxe en el vestir dictades pel rei per a Barcelona l'any 1331. Però no va ser fins 1344 que els paers de la vila presentaren al rei aquelles

---

360 Un treball d'aquest tipus va ser la tesi doctoral inèdita de Francisca ROCA SOLA: La regulación de la vida ciudadana por el municipio de Barcelona (1300-1350) Dep. d'Història Medieval. Universitat de Barcelona (Barcelona). D'altra banda, la diversitat d'aspectes en els quals el Consell tenia capacitat, quedà prou de manifest en les Jornades sobre ordinacions baronals i municipals a Catalunya (segles XII-XIX) (Valls, 1986; en premsa les actes de les Jornades).

361 AHCC Consells 1332-1333, 65r

362 AHCC Consells 1362, 20v.

ordinacions perquè fossin aprovades (363). De nou era el Consell qui l'any 1356 recordava als veïns aquelles disposicions i el 1376 prorrogava la prohibició de dur certs luxes en el vestit (364). Tant el 1333 com el 1344 els paers van remetre al Consell la decisió en aquell afer, i el text del document de la confirmació reial de 1344 manifesta que els capítols foren obra del Consell:

"Attendentes vos, fideles nostros paciarios at probos homines ville Cervarie pro bono statu et utilitate comuni habitatorum (...)" (365)

No s'observà en cap moment la participació del batlle o el veguer en la confecció dels capítols.

D'altra banda, i seguint el fil dels comportaments i les mentalitats amb relació al Consell, el 1383 es feia crida:

"que neguna dona no gosàs portar lo mantell ell cap pus la novena fos festa, ne gosàs plorar a neguna novena per manera que negú la oys" (366).

I el 1388 es regulava, mitjançant un bon plec de normes, el de que calia dur per la mort de l'Infant, Duc de Girona i Comte de Cervera (367)

De manera que la intervenció del Consell en el camp de l'espiritualsembla insinuar-se en aquestes breus notes.

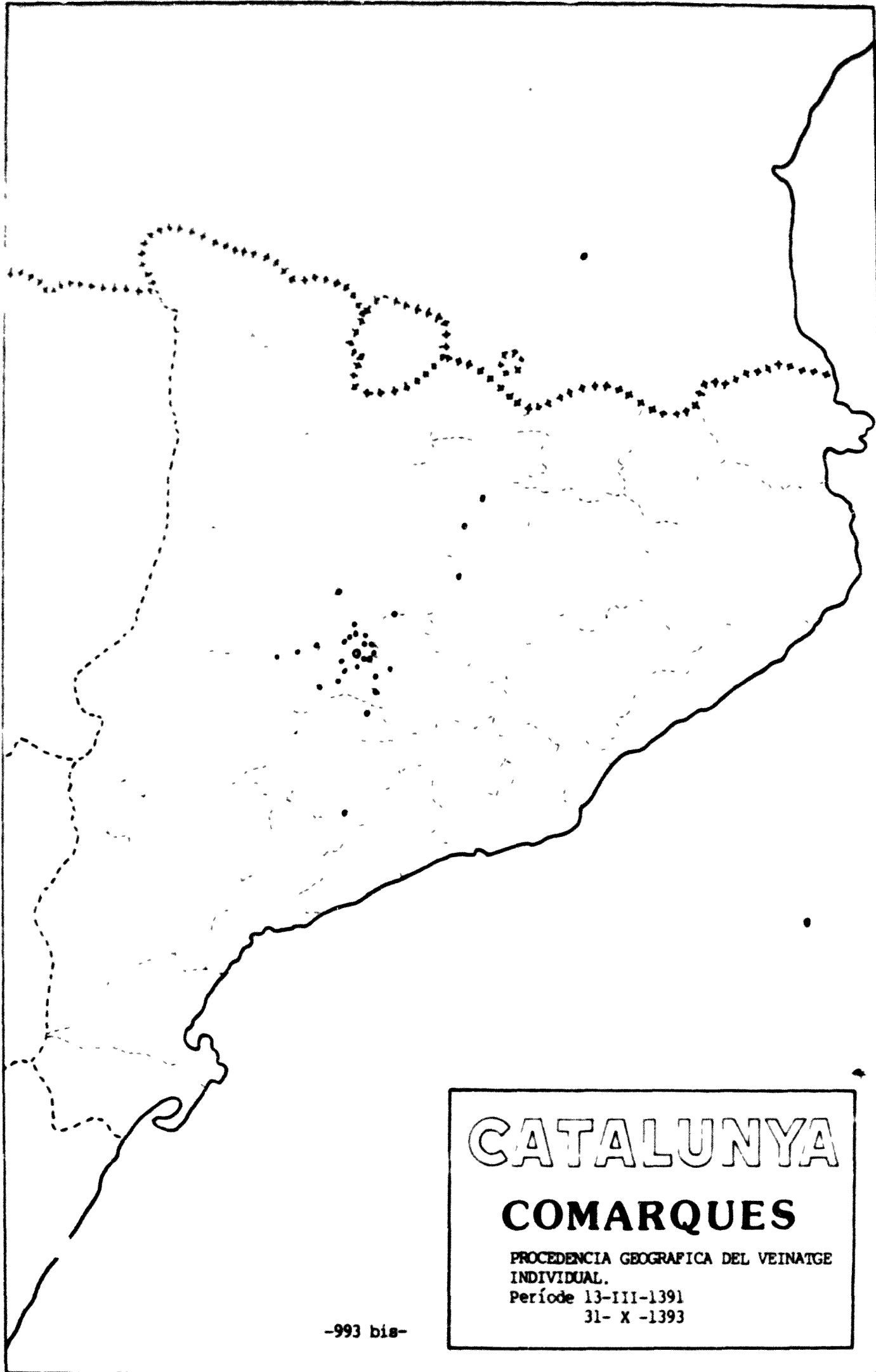
363 TURULL "La indústria drapera a Cervera..." 52; ACA DV/24, p. 27, pergami original, tenim trasllat posterior a l'AHCC Consells, 1356.

364 AHCC Claveria 1376, 32v; Consells 1356, 45r.

365 ACA DV/24, 27r. CONDE I DELGADO DE MOLÍNA "Vestit i societat: les ordinacions sumptuàries de Cervera (1344)", 25-42.

366 AHCC Claveria 1383, 89v.

367 AHCC Consells 1388, 66v.

CATALUNYA

COMARQUES

PROCEDENCIA GEOGRAFICA DEL VEINATGE
INDIVIDUAL.

Període 13-III-1391

31- X -1393

-993 bis-

CONCLUSIONS:

Fora ja de l'estructura institucional del municipi medieval, ara el més important és determinar tant les atribucions (en termes absoluts) del municipi, com també el nivell d'autonomia que aquell conjunt d'atribucions conferia a la ciutat. D'una banda hi ha l'origen del qual provenen les atribucions del Consell, hi d'una altra la participació de poders exteriors al Consell en el desenvolupament i gestió d'aquelles atribucions.

Segons la documentació, les primeres atribucions reconegudes a través de privilegis reials, eren de caràcter financer. Al llarg del segle XIV es van anar institucionalitzant d'altra mena d'atribucions: unes mitjançant prerrogatives dels reis, i altres per iniciativa pròpia del municipi. A efectes metodològics hem considerat diferents tipus d'atribucions: veïnatge i ciutadania, serveis socials, regulació de la producció, el comerç i l'abastiment, urbanisme, defensa veïnal, administració de justícia, representació política, etc.

L'atorgació i la regulació de la condició de veï era un aspecte important. El veïnatge envers una vila o ciutat tenia transcendència tant pel nou veï com pel municipi. El primer passava a regir-se per uns usos jurídics propis de la comunitat municipal, a més, està clar, del rei i del regne que estava per damunt. Ultra l'aspecte del fur jurídic, el nou veï també adquireix uns compromisos fiscals que en darrera instància beneficiaven la hisenda municipal.

En els casos del veïnatge individual existia un acte jurídic que feia efectiva la nova situació. La cenmònia i el jurament quedaven fixats en un document de recepció que administrava el Consell. Els requisits i les condicions del contracte no estaven totalment regulades, sinó que variaven d'un cas a un altre; de totes maneres eren condicions que sempre fixava el Consell, sense que es documenti la participació del batlle. Algunes circumstàncies coincidien en els pactes de veïnatge a Cervera, Lleida i Tortosa: la terminologia, l'adquisició contractual a través del jurament, l'adquisició derivativa, la clàusula temporal, la clàusula d'habitació i d'intenció, i una relativa diferenciació entre veï i habitador.

El veïnatge col·lectiu va ser una pràctica usual al segle XIV semblant al pacte individual però amb alguns aspectes que es van resoldre diferent. Un dels casos més interessants és el del veïnatge del titular d'un senyoriu jurisdiccional amb la ciutat. Legalment no es va resoldre si aquell veïnatge beneficiava només el senyor jurisdiccional que individualment i sobirana, havia signat el pacte, o bé també afectava els seus vassalls que se sentien arrossegats pel pacte signat pel senyor.

De fet es tractava d'una contradicció real: el veïnatge, i per tant tots els beneficis que comportava, arrossegava els sotmesos al senyor, però en realitat van continuar vinculats al senyor de qui depenien jurisdiccionalment. Es tractava, per tant, d'un veïnatge efectiu pel senyor, i fictici pels seus homes. Aquesta pràctica insinua una relativa participació del món feudal en la dinàmica urbana, i la prepotència de la ciutat que dona protecció a l'entorn rural. En d'altres ocasions el pacte l'establien el Consell i tota una comunitat, la qual no perdia la seva antiga vinculació quan el lloc pertanyia a una jurisdicció eclesiàstica. Aquestes comunitats es beneficiaven del dret municipal de Cervera (contingut en els seus privilegis), de la protecció militar, i mantenien llur independència fiscal. Malgrat aquests vincles que se signaven, el Consell cerveri va seguir explotant econòmicament l'entorn negant-li la possibilitat -recollida en el document del pacte- d'entrar verema a la vila. Una tercera modalitat de veïnatge col·lectiu era la que vinculava Cervera amb una part limitada d'una altra comunitat.

En els pactes de veïnatge duia tota la negociació el Consell, però l'autoritat reial hi era present va ser el batlle qui va rebre l'homenatge que efectuava el nou veí, i va ser el rei qui va sancionar per privilegi els pactes amb comunitats senceres.

El Consell del segle XIV es va mostrar particularment actiu en allò que avui nomenariem com serveis socials. Aquest segle va protagonitzar la institucionalització de l'assistència mèdica, que sense ser encara un servei permanent i definitiu, si que té un significat caràcter públic i social a partir de la iniciativa del Consell. El procés d'institucionalització de la medicina es fa patent a nivell de superestructura en la legislació del rei i les corts, i a una escala més real en el marc del municipi. Les disposicions del Consell en matèria de medicina i sanitat no sempre van coincidir amb les de rangue superior. El Consell va tenir la plena capacitat per organitzar l'assistència mèdica a la vila. No només pagava amb diners de l'erari municipal el salari dels metges, sinó que prengué sempre la iniciativa de llur contractació. Ningú no el limità ni amb restriccions de salaris, ni en les condicions que pactà amb els metges, ni tampoc en la selecció del personal. El Consell, com hem dit, fins i tot es va sotstreure a la normativa general dictada en Corts i actuà lliurement i sobirana en funció dels seus interessos i de les necessitats de la vila.

El municipi tenia plena competència, capacitat i autonomia per organitzar l'ensenyament més bàsic dins la vila. La iniciativa de fer-ho, l'elecció del mestre, l'assignació del salari, etc... totes eren atribucions d'un Consell que no acostumà a comptar amb el parer del batlle del rei. L'ensenyament esdevenia un servei "públic", però també un element de prestigi per la vila. En un principi s'ensenyava lògica i gramàtica, però

al segle XV s'amplià considerablement aquesta oferta de coneixements.

L'assistència als pobres no estava totalment unificada des del Consell. Algunes actuacions eren de caràcter estructural, com l'administració dels hospitals municipals, la institucionalització de l'almoïna a través d'un censal, o la canalització de la caritat individual en forma de deixes testamentàries importants. Però molt sovint l'assistència als pobres des del Consell responia a accions circumstancials: l'assistència directa als frares necessitats i a la pròpia organització dels convents, les ajudes econòmiques als hospitals eclesiàstics, la intercessió en l'acolliment d'infants "gitats", i altres accions espontànies.

Respecte de la prostitució, el Consell i el batlle, lluny de reprimir i amagar aquesta pràctica, es decidiren per fixar-la, controlar-la i resoldre els problemes que podia plantejar. S'adoptà una actitud positiva i s'hi dedicaren recursos econòmics públics per a regular-la.

En la regulació de la producció i del comerç el Consell va tenir un protagonisme i una intervenció notables. L'elecció de càrrecs municipals per fer-ho n'és un exemple. De vegades eren prerrogatives atorgades per provisió reial, però en general responia a la pròpia dinàmica normativa del Consell; només cal recordar que en les ordinacions de la drapena de 1320 el batlle va tenir una participació totalment residual. L'activitat del Consell en aquest sentit responia a interessos diferents: tenir la vila abastida de productes necessaris, evidenciant la vessant pública i social de la institució; potenciar i promocionar l'activitat econòmica en general, a través sobretot de la fira i el mercat; i, en darrera instància, beneficiar la classe dels mercaders locals. D'aquesta manera el Consell esdevenia la plataforma política a partir de la qual emprendre una política econòmica que beneficiés un determinat sector social. La protecció del mercat local i els obstacles que es van posar als productors agrícoles de la rodalia per introduir els seus excedents al mercat de Cervera palesen l'existència d'una política econòmica determinada que obeeia els interessos dels mercaders instal·lats al govern local.

També en l'"urbanisme" s'hi observa la competència i preocupació del Consell: l'elecció d'obres al segle XIV així ho deixa entendre. La realització d'obres amb responsabilitat del municipi prenia magnituds diferents, des dels aspectes més quotidians i socials com el clavegueram, els camins, les cèquies, fins les obres de gran abast. Les muralles de defensa responien sobretot a un encàrrec reial; en canvi, l'erecció del temple de Santa Maria era una manifestació de la prosperitat econòmica d'una classe social al govern municipal, i al prestigi individual

i col·lectiu que proporcionava un temple d'aquelles dimensions.

Funció bàsica del municipi va ser la defensa dels veïns envers l'exterior, i l'actuació puntual pròpia d'una policia local. Pel que fa a la defensa veïnal de l'exterior, el Consell va protegir els veïns dels homes d'altres llocs, d'altres municipis, dels delegats reials, de certes instruccions locals, i sobretot de les pretensions de senyors feudals de la rodalia. Aquest enfrontament entre municipi i feudals va ser particularment intens a partir de la segona meitat del segle XIV. Els motius d'aquesta defensa veïnal en general eren atacs violents, delictes contra la propietat, pretensions tributàries, i fins i tot l'empresonament. Respecte de la policia local, el Consell tenia capacitat per reunir el "penó", que no va deixar de ser una força completament irregular, i per elegir guardians de propietats immobles de veïns de la vila. En tots els casos les decisions les prenia el Consell, i els salaris necessaris provenien també de l'erari local. Ocasionalment el batlle també va intervenir, col·laborant amb el municipi, en aspectes d'ordre públic.

Però la funció que més interès ens ha despertat, ha estat la capacitat municipal en matèria d'administració de justícia (que només a efectes metodològics hem deslligat de l'activitat legislativa/normativa). Les notícies que coneixem del segle XIII són insuficients per comprendre el paper que tenia aleshores el municipi en l'aplicació de justícia, i, conseqüentment, en autonomia política en general. En tot cas està fora de dubte que els reis tenien delegats seus a les viles i ciutats que, prescindint de les interferències que s'ocasionaren, tenien capacitat per administrar justícia. Això no obstant, aquests delegats en nom del rei, no deuenen tenir el monopoli de la justícia. Sembla ser, i així no recullen els costums locals que cristallitzaren en escrit, que els municipis al segle XIII mantenien, com a mínim, la jurisdicció criminal quan hi havia pena corporal, i es reservava al rei la jurisdicció ordinària civil i la criminal quan la pena era pecuniària.

El segle XIV ofereix més informació i permet d'entreveure millor el paper dels municipis. D'una banda el Consell exercia una jurisdicció voluntària de caràcter pacificador entre les parts com a pas previ a la jurisdicció ordinària. Aquesta tasca pacificadora ja la deuenen utilitzar els prohoms de la vila i els primers càrrecs municipals a mitjan segle XIII, amb els "pacians" (pacificadors) al capdavant. Al segle XIV, la jurisdicció voluntària i arbitral quan era sol·licitada, l'exercia el Consell i no el conjunt dels prohoms. El Consell hi podia intervenir directament a través del nomenament de paers, consellers o prohoms, o bé podia optar per triar també juntes de la vila. Al costat d'aquesta jurisdicció voluntària, el municipi també exercia una jurisdicció penal menor que li permetia d'imposar uns bans que, no obstant, eren

promoguts i executats pel batlle. Aquesta pràctica, amb la intervenció directa del delegat reial, deuria suposar un pas enrera respecte les capacitats jurídiques de la vila.

El fenomen més interessant d'analitzar al llarg de la baixa edat mitjana, és el pols que van mantenir ciutats i reis. Mentre les viles i ciutats pretenien mantenir i preservar llur autonomia, (que, no obstant, mai no havia estat plena), una tendència contrària donava major protagonisme i pes polític al rei. Aquesta correlació de forces també va mostrar-se en el camp de les competències en l'administració de justícia. Un dels casos més notables en aquesta pugna és l'episodi de 1330-1335: el rei havia suspès la jurisdicció civil i criminal que el municipi tenia sobre la comunitat jueva, però després de les queixes del Consell envers aquesta minva jurisdiccional, el monarca restituïa la jurisdicció criminal sobre els jueus, però en canvi no retornava la civil. En la jurisdicció ordinària sobre jueus i cristians el Consell tenia atribucions en matèria criminal, però també això apareixia regulat i limitat. El batlle i el veguer, cadascun en el seu àmbit, i només circumstancialment algun representant del municipi, instruïen les causes, incoaven els sumaris, reïen els acusats, i executaven les sentències. Al Consell (amb els prohoms que assistien a les sessions ordinàries inclosos) tan sols se li reservava la resolució de les sentències i alguna participació puntual col·laborant amb les tasques del batlle i el veguer. Les friccions entre el rei (per mitjà de batlle o veguer) i municipi, no es van fer esperar. En unes ocasions les diferències afectaven el procés (romanitzat segons les pretensions del batlle, i més primitiu segons desitjava el Consell); en d'altres la disputa per l'execució d'una sentència; i en un tercer cas es tractava de l'apropiació de la jurisdicció criminal del Consell per part del veguer.

Aquestes diferències i friccions entre municipi i autoritats reials van provocar que les atribucions que el Consell encara mantenia al segle XIV cristel·litessin de forma escrita dins de' cos del Llibre dels Privilegis, compilat el 1360. La redacció escrita de les atribucions en matèria de justícia, que no eren en absolut recents, sinó que suposaven el manteniment d'antigues usances, manifesta no l'apogeu d'aquest dret municipal, sinó precisament la seva precarietat davant l'empenta reial. La inseguretat de les atribucions del municipi en matèria de justícia va fer que les més importants fossin redactades per a evitar que poguessin alterar-se fàcilment. Aquesta circumstància delata, precisament, el delicat moment que vivia el Consell, i les pressions a què deuria estar sotmès. Aquestes friccions no només ocasionava el contacte i l'actuació del batlle i el veguer, sinó també la pròpia jurisdicció real intermèdia i superior. En un altre nivell, però, el Consell va veure limitades les seves possibilitats tant des de la jurisdicció eclesiàstica com també de la nobiliària.

